

2023 M.

PASAULINĖS APKLAUSOS ATASKAITA APIE ŽMONES SU NEGALIA IR NELAIMES

Atsakomybės ribojimo pareiškimas

Šiame leidinyje vartojamos sąvokos ir pateikta medžiaga nereiškia, jog Jungtinių Tautų sekretoriatas išreiškė savo nuomonę dėl bet kurios valstybės, teritorijos, miesto ar rajono arba jos valdžios institucijų teisinio statuso, arba dėl valstybės sienų arba šių vietovių ribų nustatymo. Tekste ir lentelėse nurodyti valstybių grupių pavadinimai yra skirti tik statistiniam arba analitiniam patogumui, ir nereiškia, jog tai yra nuomonė apie konkrečios valstybės arba vietovės pasiektą vystymosi proceso etapą. Įmonių ir komercinių produktų pavadinimų paminėjimas nereiškia, jog Jungtinės Tautos jiems pritaria.

Kai kurios teisės saugomos.

Naudoti Jungtinių Tautų Nelaimių rizikos mažinimo biuro (UNDRR) logotipą draudžiama. Išvertus šį dokumentą, privaloma pridėti tokį atsakomybės ribojimo pareiškimą su žemiau nurodyta citata: „**Jungtinių Tautų Nelaimių rizikos mažinimo biuras (UNDRR) šio teksto nevertė. Todėl UNDRR neatsako už šio išversto teksto turinį arba tikslumą. Pagrindine dokumento versija turi būti laikomas originalus dokumentas anglų kalba.**“

Naudotojai, norintys pakartotinai naudoti trečiajai šaliai priklausančią šio darbo medžiagą, pavyzdžiui, lenteles, diagramas arba iliustracijas, turi nuspręsti, ar tokiam pakartotiniam naudojimui reikės gauti autorių teisių turėtojo leidimą ar ne, o prireikus, jį gauti.

UNDRR informacinius produktus galima naudoti tik nekomerciniais tikslais. Prašymus dėl komercinio naudojimo, teisių ir licencijų reikėtų teikti adresu: <https://www.undrr.org/contact-us>

Šis leidinys gali būti laisvai cituojamas, tačiau būtina nurodyti jo šaltinį.

Citavimo tekstas: Jungtinių Tautų Nelaimių rizikos mažinimo biuras. 2023 m. *Pasaulinės apklausos ataskaita apie žmones su negalia ir nelaimes*. Ženeva, 2023 m.

© 2023 m. JUNGTTINIŲ TAUTŲ NELAIMIŲ RIZIKOS MAŽINIMO BIURAS

Dėl papildomos informacijos ir turėdami klausimų dėl priedų ir kitų duomenų, prašome kreiptis adresu:

Jungtinių Tautų Nelaimių rizikos mažinimo biuras (UNDRR)

7bis Avenue de la Paix,

CH1211 Ženeva 2,

Šveicarija.

Tel. +41 22 917 89 08

Autorės pastaba

Šios ataskaitos autoriai nedalyvavo duomenų rinkimo priemonių kūrimo, tyrimo administravimo ar šios ataskaitos duomenų rinkimo metu. Autorių vaidmuo apsiribojo pateiktų duomenų aiškinimu ir pagrindinių išvadų pateikimu.

Padėkos

UNDRR dėkoja visiems, padėjusiems rengti šią ataskaitą, įskaitant žmones, atsakiusius į klausimus ir dosniai pasidalinusių savo turimomis žiniomis ir įgyta patirtimi.

UNDRR taip pat norėtų padėkoti šioms organizacijoms partnerėms už jų prisidėjimą, rengiant, įgyvendinant ir peržiūrint šią apklausą: organizacijai „CBM Global“, Žmonių su negalia įtraukties į nelaimių rizikos mažinimą tinklui Azijos ir Ramiojo vandenyno regione (*angl. DiDRRM*), Europos neįgaliųjų forumui (ENF), Tarptautiniam neįgaliųjų aljansui (*angl. IDA*), Lotynų Amerikos žmonių su negalia ir jų šeimos narių nevyriausybinė organizacijų tinklui (*angl. RIADIS*), Nacionalinei Nepalo vietinių moterų su negalia asociacijai (*angl. NIDWAN*), „ONG Inclusiva“, Ramiojo vandenyno neįgaliųjų forumui (*angl. PDF*), „The Partnership for Inclusive Strategies“, Pasaulinei kurčiųjų federacijai, Pasauliniam žmonių su negalia institutui (*angl. WID*) bei tokioms Jungtinių Tautų agentūroms partnerėms, kaip Jungtinių Tautų vyriausiasis pabėgėlių reikalų komisaras (*angl. UNHCR*) ir Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras (*angl. OHCHR*).

Galiausiai, UNDRR norėtų padėkoti Bangladešo žmonių su negalia vystymosi centrui (*angl. CDD*), Vengrijos Nacionalinei žmonių, turinčių fizinę negalią, asociacijų federacijai (vengr. MEOSZ) ir Mostafai Attia už apklausos atsakymų tikrinimą arabų, bengalų ir vengrų kalbomis.

UNDRR

Projekto vadovė: Stefanie Dannenmann-Di Palma (išorės santykiai ir UNDRR žmonių su negalia ryšių punktas)

Autorė ir tyrėjų komanda: Vyriausioji konsultantė Nino Gvetadze (Gruzija); Vyresnioji dėstytoja Pradytia Pertiwi (Indonezijos Gadjah Mada universitetas); ir Vadovas negalios, įtraukties ir reabilitacijos klausimais Alex Robinson (Melburno universiteto Nossal institutas Australijoje).

UNDRR projekto rėmėjai: Jennifer Guralnick, Rania Hammad, Regina Khanbekova, Lin Liu, Pawel Mazurkiewicz, Mary Christine Picard, Christel Rose, Marco Toscano-Rivalta ir Alexandros Tsakiridis.

Finansiniai ištekliai. UNDRR norėtų padėkoti savo pagrindinėms rėmėjoms – Suomijai, Japonijai, Norvegijai, Švedijai ir Šveicarijai – už jų suteiktą paramą. Suomija papildomai finansiškai parėmė UNDRR darbą, kurio tikslas yra įtraukti žmones su negalia į nelaimių rizikos mažinimo (NRM) veiklą, ir parengė šią ataskaitą.

Turinys

Akronimų ir santrumpų sąrašas	v
Pratarmė	vii
Santrauka	viii
Įvadas	1
Tikslai ir metodai	3
Tyrimo tikslai	3
Tyrimo metodai	3
Apribojimai ir prielaidos	4
Rezultatai	6
Pasaulinė apžvalga	6
Respondentų profilis	6
1. Informacija apie pasirengimą ir riziką	9
1.1. Asmeniniai pasirengimo nelaimėms planai	10
1.2. Gebėjimas evakuotis be pagalbos	12
1.3. Informacijos apie riziką prieinamumas ir pritaikymas	13
2. Valdymas	14
2.1. Informuotumas apie NRM planus ir jų prieinamumas nacionaliniu ir regioniniu lygmenimis	15
2.2. Vadovų vaidmuo žmonių su negalia įtraukties, prieinamumo ir funkcinių poreikių užtikrinimo srityse	17
2.3. Bendradarbiavimas su organizacijomis, kurių veikla yra orientuota į žmones su negalia	18
3. Dalyvavimas	20
3.1. Dalyvavimas sprendimų priėmimo ir planavimo metu	21
3.2. Mechanizmai, padedantys dalyvauti bendruomeninėje NRM veikloje	23
3.3. Noras dalyvauti bendruomeninėje NRM veikloje	23
4. Nelaimės ir gyventojų perkėlimas	25
Pasaulinė apžvalga	27
Pasauliniai ir regioniniai respondentų prioritetai	29
Išvados	31
Rekomendacijos	33
Priedai	34

Akronimų ir santrumpų sąrašas

NRM	Nelaimių rizikos mažinimas
LVP	Sendajaus programos įgyvendinimo laikotarpio vidurio peržiūros ataskaita
OHCHR	Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras
ŽNO	žmonių su negalia organizacija
DVG	Darnaus vystymosi tikslai
JT NTK	Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija
UNDRR	Jungtinių Tautų Nelaimių rizikos mažinimo biuras

Nuotrauka priklauso Ramiojo vandenyno negalios forumui

Pratarmė

Nelaimės paveikia visus, tačiau jų poveikis žmonėms su negalia yra ypač neproporcingas, kadangi jie nuolat susiduria su kliūtimis, trukdančiomis dalyvauti, ir patiria socialinę atskirtį. Sendajaus programos tikslas yra didinti žmonių su negalia dalyvavimą nelaimių rizikos mažinimo srityje ir skatinti įtraukų sprendimų priėmimą, kuriame žmonės su negalia būtų laikomi pagrindiniais suinteresuotaisiais subjektais, numatant nelaimių rizikos mažinimo planus ir programas, kurie turės įtakos visam mūsų gyvenimui.

Siekdamas palaikyti žmonių su negalia įtraukties skatinimą Sendajaus programoje, Jungtinių Tautų Nelaimių rizikos mažinimo biuras (UNDRR) bendradarbiavo su negalios klausimais suinteresuotais subjektais, kad atliktų 2023 m. Pasaulinę apklausą apie žmones su negalia ir nelaimės. Ji yra paremta pirmąja, 2013 m. atlikta, apklausa, o jos tikslas yra apžvelgti per dešimtmetį padarytą pažangą.

Šioje ataskaitoje yra pateiktos pagrindinės 2023 m. atliktos apklausos išvados ir rekomendacijos. Esame be galo dėkingi visiems partneriams, padėjusiems ją rengti, todėl juos įvardijome padėkų skiltyje.

Jos paskelbimo metu yra siekiama remtis neseniai įvykusio Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos aukšto lygio susitikimo dėl Sendajaus programos įgyvendinimo laikotarpio vidurio peržiūros (2023 m. gegužės 18–19 d.) rezultatais. Ši ataskaita taip pat yra svarbi kitiems pasauliniams laikotarpio vidurio procesams, įskaitant 2023 m. aukščiausiojo lygio susitikimą dėl darnaus vystymosi tikslų ir Paryžiaus klimato susitarimo bendros pažangos vertinimą.

Siekiamo ataskaitos išvadas ir rekomendacijas pritaikyti UNDRR darbe bei raginame nacionalines ir vietos valdžios institucijas jas įtraukti į savo politikos formavimą. Turime laikyti žmones nelaimių prevencijos pagrindu. Sėkmę įmanoma pasiekti tik keičiant visos visuomenės požiūrį, kuriuo vadovaujantis nei vienas žmogus neliktų nuošaly.

Tikimės, kad ši ataskaita paskatins imtis nelaimių rizikos mažinimo ir kitų pasaulinių pokyčių. Turėtume nenuilstamai reikalauti šių pokyčių, kol visi taps atsparūs.

Mami Mizutori

Jungtinių Tautų Generalinio Sekretoriaus specialioji atstovė nelaimių rizikos mažinimo klausimais ir Jungtinių Tautų Nelaimių rizikos mažinimo biuro vadovė

Santrauka

Žmonės su negalia sudaro 16 % viso pasaulio gyventojų. Iš jų, 80 % gyvena globaliuosiuose Pietuose.¹ Šie žmonės su negalia dažniausiai kenčia nuo stichinių nelaimių, klimato kaitos sukeltų katastrofų ir tokių pasaulinių ekstremaliųjų sveikatos situacijų, kaip COVID-19 pandemija.²

Pagal 2015–2030 m. Sendajaus nelaimių rizikos mažinimo programą, žmonės su negalia yra laikomi prisidedančiais suinteresuotaisiais subjektais, todėl yra pabrėžiama būtinybė juos įtraukti į visas nelaimių rizikos mažinimo (NRM) politikas ir praktikas. Tuo tarpu, Darnaus vystymosi darbotvarkėje iki 2030 m. (A/RES/70/1) yra reikalaujama nei vieno žmogaus nepalikti nuošaly ir panaikinti visų žmonių patiriamą įvairių formų skurdą. Darnaus vystymosi tikslų (DVT) pasiekimas priklausys ne tik nuo nelaimių rizikos mažinimo ir prevencijos, bet ir nuo visų žmonių įtraukties užtikrinimo.

Remiantis Sendajaus programos įgyvendinimo laikotarpio vidurio peržiūros (LVP) ataskaita, valstybės savo tikslų nepasieks iki 2030 m.³ Žmonių su negalia įtraukties sričiai vis dar yra skiriama nepakankamai lėšų ir dėmesio, o esamų įtraukties didinimo iniciatyvų skaičius yra gan ribotas. Nepaisant šiek tiek pagerintos paramos politikos ir teisės aktų, susijusių su žmonių, turinčių negalią, įtrauktimi į NRM veiklą, minėtos programos įgyvendinimas vyksta gan lėtai ir nevienodai, kadangi dažniausiai juo rūpinasi nevalstybiniai subjektai, gavę trumpalaikį finansavimą. Žmonių su negalia organizacijų (ŽNO) dalyvavimui NRM veikloje dažnai trukdo riboti kitų suinteresuotųjų subjektų išteklių ir parama.⁴

Siekdamas suprasti pažangą, padarytą žmonių su negalia įtraukties srityje, Jungtinių Tautų Nelaimių rizikos mažinimo biuras (UNDRR) atliko 2023 m. Pasaulinę apklausą apie žmones su negalia ir nelaimės, kuria buvo siekiama įvertinti, kokia buvo padaryta pažanga nuo 2013 m. Pasaulinės apklausos atlikimo. Apklausos tikslas buvo nustatyti, ar žmonės su negalia yra pasirengę galimoms nelaimėms, ar jiems yra prieinami ir pritaikyti išankstiniai perspėjimai bei informacija apie riziką, ar žmonės su negalia žino apie NRM planus nacionaliniu ir vietiniu lygmenimis, ir ar jie dalyvauja NRM sprendimų priėmimo ir planavimo procesuose.

Apklausos išvadų paskirtis yra suteikti įžvalgų ir supratimo, kam reikėtų skirti daugiau dėmesio per likusius septynerius Sendajaus programos įgyvendinimo metus.

Ši apklausa buvo atliekama 2023 m. sausio–kovo mėnesiais, o joje iš viso dalyvavo 6 342 respondentai iš 132 šalių. Bendram palyginimui, 2013 m. apklausoje dalyvavo 5 717 respondentų iš 137 šalių.

Iš gautų rezultatų matyti, kad per pastaruosius 10 metų žmonių su negalia įtraukties srityje buvo padaryta **nedidelė pažanga**, o tarp regionų **nėra jokių reikšmingų skirtumų**.

¹ Pasaulio sveikatos organizacijos „Pasaulinė ataskaita dėl žmonių su negalia lygybės sveikatos priežiūros srityje“ (angl. *Global Report on Health Equity for Persons with Disabilities*) (Ženeva, 2022 m.). Internetinė prieiga adresu: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240063600>.

² Pasaulio sveikatos organizacijos 2023 m. kovo 7 d. straipsnis apie „Negalią“. Internetinė prieiga adresu: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health>.

Nuolatinio tarpžinybinio komiteto „Gairės dėl žmonių su negalia įtraukties į humanitarinę veiklą“ (angl. *Guidelines: Inclusion of Persons with Disabilities in Humanitarian Action*) (Niujorkas, 2019 m.). Internetinė prieiga adresu: <https://reliefweb.int/report/world/iasc-guidelines-inclusion-persons-disabilities-humanitarian-action-july-2019>.

Taip pat žr., pavyzdžiui, Ciara Siobhan Brennan leidinį „Žmonių su negalia teisės pandemijos metu: Pasaulinė ataskaita apie žmonių su negalia teisių stebėseną COVID-19 pandemijos metu“ (angl. *Disability Rights During the Pandemic: A Global Report on Findings of the COVID-19 Disability Rights Monitor*) (Budapeštas: 2020 m. Žmonių su negalia teisių stebėseną COVID-19 pandemijos metu). Internetinė prieiga adresu: <https://covid-drm.org/assets/documents/Disability-Rights-During-the-Pandemic-report-web.pdf>.

³ UNDRR „Sendajaus programos įgyvendinimo laikotarpio vidurio peržiūros ataskaita“ (angl. *The Report of the Midterm Review of the Implementation of the Sendai Framework*) (Ženeva, 2023 m.). Internetinė prieiga adresu: <https://sendaiframework-mtr.undrr.org/media/86858>.

⁴ Nino Gvetadze and Pradytia Pertiwi leidinys „Žmonių su negalia įtrauktis į nelaimių rizikos mažinimo procesą: aštuoniuose Afrikos, Azijos ir Pietų/Centrinės Amerikos žemynų šalyse atliktas tyrimas“ (angl. *Including Persons with Disabilities in Disaster Risk Reduction: A Research Study from Eight Countries of Africa, Asia and South/Central America*) (Kelno labdaros organizacija „Arbeiter-Samariter-Bund“, Žmonių su negalia vystymosi centras, organizacija „CBM International“, Tarptautinis neįgaliųjų aljansas, ir tarptautinė paramos organizacija „Malteser International“, 2022 m.). Internetinė prieiga adresu: https://www.malteser-international.org/fileadmin/Files_sites/malteser-international/A-About_us/E-Service/C-Publications/Specialized_Publications/DiDRR_Study_in_English.pdf.

Buvo padarytos tokios pagrindinės tyrimo išvados:

- **84 %** (5 322) žmonių su negalia nurodė **neturintys asmeninio pasirengimo** nelaimėms **plano**. Šis procentas yra mažesnis už 2013 m. apklausos metu gautą procentą.
- **Tinkamai iš anksto perspėti žmonės su negalia gali lengviau evakuotis**. Tačiau, net gavus išankstinį perspėjimą, **17 %** (1 098) respondentų būtų vis tiek **labai sudėtinga** evakuotis, o **6 %** (357) respondentų savarankiškai **evakuotis** tiesiog **nesugebėtų**.
- **56 %** (3 549) respondentų nurodė **nežinantys jokios informacijos apie nelaimių riziką** arba savo bendruomenėse **neturintys priegios prie** pritaikytų **jos** formų.
- Žmonės su negalia vis dar mažai žino apie **NRM planus**, t. y. vos **11 %** (708) respondentų nacionaliniu lygmeniu ir **14 %** (897) respondentų regioniniu lygmeniu.
- Tik **8 %** (488) respondentų nurodė, kad vietiniuose NRM planuose yra **atsižvelgta į konkrečius** žmonių su negalia **poreikius**.
- **86 %** (5 484) žmonių su negalia nurodė **nedalyvaujantys bendruomeninių NRM sprendimų priėmimo** ir planavimo procese. Tačiau **57 %** (3 634) visų respondentų nurodė norintys jame dalyvauti.
- **75 %** (4 727) respondentų nurodė neturintys arba nežinantys jokio **mechanizmo, kuriuo būtų užtikrinamas** žmonių su negalia **dalyvavimas bendruomeninių NRM sprendimų priėmimo procese**. Jų **dalyvavimui vis dar trukdo** prieinamumo (pritaikymo) problemos, žmonių turimos išankstinės nuostatos ir kitos **kliūtytys**.
- **16 %** (1 040) respondentų nurodė, jog dabar valdžios struktūrose yra numatytos **vadovaujančios pareigos**, skirtos rūpintis žmonių su negalia įtrauktimi. Tačiau **į šias pareigas dažnai neskiriamas** personalas, turintis patirties negalios klausimais.

Šioje ataskaitoje yra pateiktos rekomendacijos, kaip paspartinti Sendajaus programos įgyvendinimą iki 2030 m., ir kaip paraginti valdžios institucijas nedelsiant paversti savo politinius įsipareigojimus konkrečiais veiksmais, kad žmonės su negalia būtų įtraukti į NRM veiklą, o taip pat pripažinti savo teisinius įsipareigojimus pagal Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvenciją (JT NTK), įskaitant įsipareigojimus pagal Sendajaus programą ir Darbotvarkę iki 2030 m., kad būtų užtikrinta visapusiška žmonių su negalia įtrauktis ir jų prasmingas dalyvavimas visose NRM iniciatyvose. Ataskaitoje taip pat pabrėžiama, kaip svarbu yra pasirūpinti tinkamomis pasirengimo priemonėmis, gerinti prieigą prie informacijos apie riziką ir investuoti į žmonių su negalia

įtrauktį į NRM veiklą, įskaitant tiesioginį ŽNO finansavimą, pripažįstant jų lyderystę ir įdėtas pastangas, siekiant Sendajaus programos rezultatų. Be to, joje yra pabrėžiama, jog reikia įgyvendinti žmones su negalia įtraukiančią politiką ir teisės aktus, siekiant užtikrinti, kad į NRM veiklą būtų veiksmingai įtraukti visi žmonės, turintys skirtingas negalias. Šios ataskaitos išvadomis ir rekomendacijomis yra papildoma LVP ataskaita bei prisidedama prie Darbotvarkės iki 2030 m. bei Paryžiaus klimato susitarimo laikotarpio viduryje padarytos pažangos apsvaistymo.

Įvadas

Žmonės su negalia sudaro 16 % viso pasaulio gyventojų. Iš jų 80 % gyvena globaliuosiuose Pietuose.⁵ Moterys, vaikai ir vyrai su negalia dažniausiai kenčia nuo stichinių nelaimių, klimato kaitos sukeltų katastrofų ir tokių pasaulinių ekstremaliųjų sveikatos situacijų, kaip COVID-19 pandemija.⁶ Negalia yra ne tik riziką didinantis veiksnys, priklausantis nuo asmens tapatybės požymių ir tokių socialinių veiksnių, kaip lytis, amžius bei socialinė ir ekonominė padėtis, bet ir gilinant esamą socialinę nelygybę bei didinantis galių skirtumus. Negalia būna įvairi, o atskirties patirtis gali skirtis, kadangi daugelis žmonių su negalia, įskaitant turinčius kognityvinę ir psichosocialinę negalią, vis dar yra marginalizuojami ir nepakankamai atstovaujami, priimant sprendimus.⁷

2015–2030 m. Sendajaus nelaimių rizikos mažinimo programa buvo pirmoji iš svarbesnių 2015 m. vystymosi programų, į kurią buvo aiškiai įtraukti žmonės su negalia, kaip prisidedantys suinteresuotieji subjektai. Sendajaus programoje įtrauktis yra laikoma pagrindiniu principu, be to, yra pabrėžiama, jog visose nelaimių rizikos mažinimo (NRM) politikose ir praktikose turi atsispindėti į žmones orientuotas požiūris, kuriuo būtų atsižvelgiama į asmens negalią, lytį, amžių ir kultūrinius aspektus.⁸ Atitinkamai, Darnaus vystymosi tikslai (DVT) ir

Darbotvarkė iki 2030 m. yra paremti įsipareigojimu „nieko nepalikti nuošalyje“. Nors visi DVT yra tarpusavyje susiję, 7 iš 17 DVT yra tiesiogiai susiję su NRM, o norint juos įgyvendinti, reikia užtikrinti žmonių su negalia įtrauktį ir dalyvavimą.⁹ Skurdas ir negalia yra tarpusavyje susiję, kadangi skurdžiai gyvenantys asmenys neretai turi negalią, o žmonės su negalia dažniau gyvena skurdžiai. Ši tarpusavio sąveika taip pat didina jų pažeidžiamumą nelaimių atveju, nes skurdas ir negalia didina nelaimių riziką. Todėl, siekiant panaikinti visų žmonių patiriamą įvairių formų skurdą, labai svarbu užtikrinti, kad nei vienas žmogus su negalia nebūtų paliktas nuošalyje.

Sendajaus programoje ir Darbotvarkėje iki 2030 m. nurodyti įsipareigojimai dėl žmonių su negalia įtraukties yra paremti JT neįgaliųjų teisių konvencija, įskaitant 11 straipsnį dėl pavojingų situacijų ir humanitarinių krizių.¹⁰ NTK ratifikavusios valstybės narės privalo užtikrinti, jog žmonių su negalia įtrauktis įstatymuose būtų laikoma privaloma sąlyga. Tai taip pat galioja visapusiškai žmonių su negalia įtraukčiai į nelaimių prevencijos ir nelaimių rizikos mažinimo veiklą.

Neseniai paskelbtoje Sendajaus programos įgyvendinimo laikotarpio vidurio peržiūros (LVP) ataskaitoje yra matoma tam tikra pažanga, padaryta rengiant

⁵ Pasaulio sveikatos organizacijos „Pasaulinė ataskaita dėl žmonių su negalia lygybės sveikatos priežiūros srityje“ (angl. *Global Report on Health Equity for Persons with Disabilities*). Pasaulio sveikatos organizacijos straipsnis apie „Negalią“.

⁶ Nuolatinio tarpžinybinio komiteto „Gairės dėl žmonių su negalia įtraukties į humanitarinę veiklą“ (angl. *Guidelines: Inclusion of Persons with Disabilities in Humanitarian Action*). Taip pat žr., pavyzdžiui, Brennan leidinį „Žmonių su negalia teisės pandemijos metu“ (angl. *Disability Rights During the Pandemic*).

⁷ Nepakankamai atstovaujamos žmonių su negalia grupės yra mažiau pastebimos sprendimų priėmimo procesuose. Tai taip pat galioja akliems kurtiesiems ir žmonėms, turintiems intelekto, psichosocialinę arba fizinę negalią. Šias grupes taip pat gali sudaryti moterys, vaikai, vyresnio amžiaus žmonės, čiabuviai ir kiti skirtingos socialinės padėties asmenys. Kultūriniai ir aplinkybių skirtumai lemia skirtingą supratimą, dėl kurio didėja rizika patirti diskriminaciją.

⁸ 2015–2030 m. *Sendajaus nelaimių rizikos mažinimo programa* (2015 m. Jungtinių Tautų leidinys). III. Pagrindiniai principai, 19(d), 13 psl. Internetinė prieiga adresu: https://www.preventionweb.net/files/43291_sendairaframeworkfordrren.pdf.

⁹ O konkrečiau:

1 DVT. Kova su skurdu – NRM gali sumažinti skurdą ir padidinti atsparumą nelaimėms.

2 DVT. Kova su badu – NRM gali padėti apsirūpinti maistu ir išvengti alkio bei netinkamos mitybos.

3 DVT. Gera sveikata – NRM gali padėti apsaugoti visuomenės sveikatą, mažinant nelaimių riziką, įskaitant sukeltą klimato kaitos.

9 DVT. Pramonė, inovacijos ir infrastruktūra. Investuojant į nelaimėms atsparią infrastruktūrą, galima sumažinti nelaimių poveikį ir skatinti darnų vystymąsi.

11 DVT. Darnūs miestai ir bendruomenės. Siekiant sumažinti nelaimių riziką ir užtikrinti darnų vystymąsi, būtina kurti atsparius miestus ir bendruomenes.

13 DVT. Kova su klimato kaita – klimato kaitos švelninimas ir prisitaikymas prie jos yra laikomas labai svarbiu NRM aspektu.

17 DVT. Partnerystė įgyvendinant tikslus. Valdžios institucijų, pilietinės visuomenės, privačiojo sektoriaus ir kitų suinteresuotųjų subjektų bendradarbiavimas yra labai svarbus, siekiant DVT, įskaitant susijusių su NRM.

¹⁰ *Neįgaliųjų teisių konvencija (NTK)* (Jungtinių Tautų 2006 m. leidinys). Internetinė prieiga adresu: <https://social.desa.un.org/issues/disability/crpd/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-crpd>.

nacionalines NRM strategijas, dedant pastangas, skirtas įtraukti žmones su negalia į atsigavimo po ekstremaliųjų įvykių procesą, renkant ir naudojant jų duomenis bei teikiant ir valdant informaciją apie riziką, kad pastarieji galėtų ją geriau suprasti. Tačiau valstybės Sendajaus programos tikslų nepasieks iki 2030 m.¹¹ LVP yra pažymėta, kad nors kai kuriomis iniciatyvomis yra bandoma didinti žmonių su negalia įtrauktį į NRM veiklą, šių iniciatyvų skaičius yra gan ribotas, o žmonių su negalia įtraukčiai vis dar yra skiriama nepakankamai lėšų ir dėmesio.¹² Nepaisant šiek tiek pagerintos paramos politikos ir teisės aktų, susijusių su žmonių, turinčių negalią, įtrauktimi į NRM veiklą, minėtos programos įgyvendinimas vyksta gan lėtai ir nevienodai, kadangi dažniausiai juo rūpinasi nevalstybiniai subjektai,

gavę trumpalaikį finansavimą.¹³ Žmonių su negalia organizacijų (ŽNO) dalyvavimą NRM veikloje dažnai riboja nepakankami ištekliai ir kitų NRM suinteresuotų subjektų parama, be to, vis dar gajus mąstymas, jog žmonės su negalia yra „pažeidžiami“, o ne prie veiklos prisidedantys suinteresuotieji subjektai.¹⁴ Šios problemos ir kliūtys atitinkamai atsispindi nacionalinėje klimato politikoje ir planuose, kuriuose negalia yra mažai minima.¹⁵ UNDRR 2023 m. Pasaulinėje apklausoje apie žmones su negalia ir nelaimės yra pateikiama daugiau tokių įrodymų, žvelgiant iš žmonių su negalia perspektyvos.

Nuotrauka priklauso Tobin Jones (UNDRR)

¹¹ UNDRR „Sendajaus programos įgyvendinimo laikotarpio vidurio peržiūros ataskaita“ (angl. *The Report of the Midterm Review of the Implementation of the Sendai Framework*).

¹² Ramiojo vandenyno neįgaliųjų forumo „Pareiškimas Neįgaliųjų teisių komitetui“ (angl. *Submission to the Committee on the Rights of Persons with Disabilities: Disability inclusion in DRR in the Pacific*), Suva, 2023 m. vasario mėn. Internetinė prieiga adresu: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/crpd/cfi-dqd-art11/Pacific-Disability-Forum.docx>.

¹³ Gvetadze ir Pertiwi leidinys „Žmonių su negalia įtrauktis į nelaimių rizikos mažinimo procesą“ (angl. *Including Persons with Disabilities in Disaster Risk Reduction*).

¹⁴ Europos neįgaliųjų forumo „Žmonės su negalia apimančios nelaimių rizikos mažinimo politikos ir praktikos apžvalga Europoje ir Centrinėje Azijoje“ (angl. *Review of Disability-inclusive Disaster Risk Reduction Policy and Practice Across Europe and Central Asia*) (Briuselis, 2021 m.). Internetinė prieiga adresu: <https://www.edf-feph.org/content/uploads/2021/12/DiDRR-Review-Europe-and-Central-Asia.pdf>. Gvetadze ir Pertiwi leidinys „Žmonių su negalia įtrauktis į nelaimių rizikos mažinimo procesą“ (angl. *Including Persons with Disabilities in Disaster Risk Reduction*).

¹⁵ Sébastien Jodoin ir kt. leidinys „Žmonių su negalia teisės nacionalinėje klimato politikoje. Padėties ataskaita“ (angl. *Disability Rights in National Climate Policies: Status Report*) (Žmogaus teisių ir teisinio pliuralizmo centras Monrealyje bei Tarptautinis neįgaliųjų aljansas Ženevoje ir Niujorke, 2022 m.). Internetinė prieiga adresu: https://www.internationaldisabilityalliance.org/sites/default/files/drcc_status_report_english_nov_2022_formatted.pdf.

Tikslai ir metodai

Tyrimo tikslai

2013 m. Jungtinių Tautų Nelaimių rizikos mažinimo biuras (UNDRR) atliko Pasaulinę apklausą apie žmones su negalia ir nelaimės. Šios apklausos rezultatai prisidėjo prie derybų, rengiantis 2015 m. Pasaulinei NRM konferencijai Sendajuje. Išvados patvirtino tai, ką įrodinėjo žmonių su negalia teisių gynėjai: kad žmonėms su negalia kyla neproporcingai didelė rizika, jeigu jie nėra įtraukiami į NRM procesus, intervencijas ir sprendimų priėmimą.

Praėjus dešimčiai metų, UNDRR 2023 m. Pasaulinėje apklausoje apie žmones su negalia ir nelaimės buvo nagrinėjama, ar Sendajaus programos laikotarpio viduryje buvo padaryta kokia nors pažanga žmonių su negalia įtraukties į NRM srityje. Svarbiausia yra tai, kad šia apklausa buvo siekiama suprasti pačių žmonių, turinčių negalią, patirtį.

2023 m. apklausos tikslas buvo:

- nustatyti, ar žmonės su negalia yra pasirengę galimoms nelaimėms, įskaitant pasirengimą evakuotis ir pagalbos planavimą;
- nustatyti, ar žmonėms su negalia yra prieinami ir pritaikyti išankstiniai perspėjimai ir informacija apie riziką;
- suprasti, ar žmonės su negalia žino apie NRM planus nacionaliniu ir vietos lygmenimis, ir ar šiuose planuose yra atsižvelgiama į jų prieigos ir funkcinius poreikius.¹⁶

Suprasti, ar žmonės su negalia dalyvauja NRM sprendimų priėmime ir planavime, įskaitant bendruomeninį lygmenį.

¹⁶ „Prieigos ir funkciniai poreikiai“ reiškia konkrečius žmonių su negalia turimus pagalbos reikalavimus, kuriuos įgyvendinus, jie galėtų naudotis visuomeniniais ištekliais ir visapusiškai dalyvauti. Šie poreikiai gali būti įvairūs – nuo fizinio prieinamumo užtikrinimo iki pagalbos bendraujant. Labai svarbu į juos atsižvelgti nelaimių valdymo srityje, siekiant užtikrinti visapusišką žmonių su negalia įtrauktį ir dalyvavimą, įskaitant ekstremaliųjų situacijų planavimą ir reagavimą į jas.

¹⁷ Apklausą padėjo rengti organizacija „CBM Global“, Žmonių su negalia įtraukties į nelaimių rizikos mažinimą tinklas Azijos ir Ramiojo vandenyno šalyse (DiDRRN), Europos neįgaliųjų forumas (ENF), Tarptautinis neįgaliųjų aljansas (IDA), Lotynų Amerikos žmonių su negalia ir jų šeimos narių nevyriausybinio organizacijų tinklas (RIADIS), Nacionalinė Nepalo vietinių moterų su negalia asociacija (NIDWAN), organizacija „ONG Inclusiva“, Ramiojo vandenyno neįgaliųjų forumas (PDF), bendrovė „The Partnership for Inclusive Strategies“, Pasaulinė kurčiųjų federacija, Pasaulinis žmonių su negalia institutas (WID) bei tokios Jungtinių Tautų agentūros partnerės, kaip Jungtinių Tautų vyriausiasis pabėgėlių reikalų komisaras (UNHCR) ir Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuras (OHCHR).

¹⁸ Funkcijų atlikimas yra bendras terminas, kuriuo taip pat yra apimami veiklos apribojimai ir dalyvauti trukdančios kliūtys. Negalios vertinimas funkcijų atlikimo atžvilgiu yra tiesiogiai susijęs su NRM, kadangi tokiu būdu galima nustatyti neproporcingai didelę riziką ir imtis su ja susijusių veiksmų. Redaktorių Rajib Shaw ir Takako Izumi knygoje „Piliietinės visuomenės organizavimas ir nelaimių rizikos mažinimas“ (angl. *Civil Society Organization and Disaster Risk Reduction*) autorių Alex Robinson ir Sae Kani parengtas skyrius „Žmonių su negalia įtraukti į NRM veiklą: informacija, rizika ir praktiniai veiksmai“ (angl. *Disability-inclusive DRR: Information, risk, and practical action*) (Tokijas, leidykla „Springer Tokyo“, 2014 m.). Internetinė prieiga adresu: <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/52630/1/181.pdf>.

Šioje apklausos ataskaitoje yra akcentuojama padaryta pažanga ir esami trūkumai, susiję su žmonių, turinčių negalią, įtrauktimi į NRM veiklą per pastaruosius 10 metų. Išvados yra pateikiamos pasaulio mastu kartu su papildomomis UNDRR regionų išvodomis. Remiantis šiomis išvodomis, buvo pateiktos rekomendacijos, kaip būtų galima greičiau įgyvendinti Sendajaus programą iki 2030 m. Minėtomis išvodomis yra siekiama per likusius septynerius Sendajaus programos įgyvendinimo metus padaryti teigiamų pokyčių. Šia ataskaita yra papildoma LVP ataskaita bei prisidedama prie Darbotvarkės iki 2030 m. bei Paryžiaus klimato susitarimo laikotarpio viduryje padarytos pažangos apsvartymo.

Tyrimo metodai

2023 m. apklausa yra paremta 2013 m. atlikta apklausa, siekiant panagrinėti per šį laiką įvykusius pokyčius. Apklausos klausimus parengė UNDRR, pasitaręs su ŽNO ir negalios klausimais suinteresuotais partneriais.¹⁷ Kai kurie klausimai buvo peržiūrėti, o kai kur į 2023 m. apklausą buvo įtraukta papildomų klausimų. Ši apklausa buvo išversta iš anglų kalbos į visas oficialias Jungtinių Tautų kalbas: arabų, kinų, prancūzų, rusų ir ispanų. Partneriai taip pat pritarė apklausos vertimui į indoneziečių, bengalų ir vengrų kalbas. Be to, apklausa buvo administruojama internetu, naudojant UNDRR ir partnerių tinklus. Respondentai patys pasirinko dalyvauti apklausoje.

Apklausą iš viso sudarė 28 klausimai, įskaitant uždarus ir atvirus klausimus. Klausimų temos buvo apie žmonių su negalia asmeninį pasirengimą nelaimėms, jų valdymą ir šių žmonių dalyvavimą NRM sprendimų priėmime ir planavime. Informacija apie lytį, buvimo vietą ir funkcinius sunkumus¹⁸ buvo renkama, naudojant Vašingtono grupės trumpą klausimų apie negalią

rinkinį.¹⁹ Ši apklausa buvo atliekama 2023 m. sausio–kovo mėnesiais, o joje iš viso dalyvavo 6 342 respondentai iš 132 šalių. Bendram palyginimui, 2013 m. apklausoje dalyvavo 5 717 respondentų iš 137 šalių.

Kai yra įmanoma, šios ataskaitos išvados yra lyginamos su 2013 m. ataskaitos išvadomis. Tekstas taip pat yra papildytas kokybine informacija, gauta, remiantis atsakymais į atvirus apklausos klausimus.

Apribojimai ir prielaidos

Šioje ataskaitoje pateiktos išvados ir rekomendacijos yra pagrįstos toliau nurodytais apribojimais ir prielaidomis.

- 2023 m. apklausos forma yra paremta 2013 m. apklausa, kuri buvo atlikta dar iki Sendajaus programos atsiradimo ir kurioje buvo akcentuojamas pasirengimas reaguoti į ekstremaliąsias situacijas. Todėl 2023 m. išvados išsamiai neatspindi visų Sendajaus programos punktų arba prioritetų.
- Regioniniai palyginimai yra pagrįsti atsakymais į klausimą apie pilietybę. Apklausoje nebuvo klausimų apie respondentų faktinę gyvenamąją arba buvimo vietą. Darėme prielaidą, kad „pilietybė“ nurodo vietą, kurioje respondentas įprastai gyvena.
- 2023 m. apklausa buvo vykdoma internetu per negalios klausimais suinteresuotų ir NRM veikloje dalyvaujančių subjektų tinklus.²⁰ Tai rodo, jog respondentai turėjo galimybę naudotis technologijomis, patyrė mažai kliūčių, trukdančių užpildyti apklausą, turėjo bent minimalų raštingumo lygį, palaikė ryšius su negalios klausimais suinteresuotaisiais subjektais ir buvo susiję su NRM sritimi.
- 2013 m. apklausa taip pat buvo administruojama internetu. 2013 m. negalios klausimais suinteresuotieji subjektai aktyviai klausinėjo ir siuntė žmonių su negalia atsakymus, jei pastarieji neturėjo prieigos prie technologijų ir (arba) negalėjo savarankiškai užpildyti apklausos. 2023 m. apklausoje tai nebuvo plačiai naudotas metodas, išskyrus Bangladešą.

- Apklausos metu nebuvo atstovaujami nei viso pasaulio žmonės su negalia, nei konkretaus regiono arba bendruomenės. Pavyčiai 2013 ir 2023 m. apklausose dalyvavę respondentai nebūtinai yra tie patys asmenys, todėl išvados negali būti lyginamos tiesiogiai. Nebuvo imtasi jokių konkrečių priemonių, kad būtų užtikrintas nepakankamai atstovaujamo žmonių su negalia grupių dalyvavimas.

- Apklausoje yra glaustai apžvelgiamas žmonių su negalia, kurie yra tiesiogiai arba netiesiogiai susiję su jiems atstovaujančiomis organizacijomis NRM srityje, požiūris. Manome, kad dauguma žmonių su negalia iš tokių ryšių negauna jokios naudos. Todėl šios išvados geriausiai atvaizduoja pažangos pervertinimą ir nepakankamą trūkumų įvertinimą.

- Apklausa buvo parengta taip, kad ją galėtų užpildyti žmonės su negalia, tačiau jos pildymas buvo perduotas žmonėms su negalia ir (arba) jų prižiūrėtojams. Į apklausą nebuvo įtraukti konkretūs arba patikslinti klausimai prižiūrėtojams. Žmonių su negalia ir jų globėjų atsakymai nėra kaip nors išskiriami.

- Sprendžiant pagal atsakymus į Vašingtono grupės klausimus, 490 žmonių arba 7,7 % visų respondentų nurodė nepatiriantys jokių sunkumų. Gali būti, kad šiuos atsakymus pateikė jokių funkcinių sutrikimų neturintys prižiūrėtojai. UNDRR kolegos pastebėjo, kad kai kurie žinomi žmonės su negalia taip pat nurodė nepatiriantys jokių sunkumų, atliekant tam tikras funkcijas. Tačiau buvo sutarta neatmesti jokių atsakymų į Vašingtono grupės klausimus. Būsimose apklausose rekomenduojame po Vašingtono grupės klausimų užduoti klausimą, ar respondentas save laiko žmogumi, turinčiu negalia.

¹⁹ Renkant žmonių su negalia duomenis NRM srityje, gali būti naudojamas plačiai pripažįstamas Vašingtono grupės trumpų klausimų rinkinys, kuriuo yra vertinama, ar žmonėms yra sudėtinga atlikti tokias pagrindines, bendras funkcijas, kaip vaikščiojimas, matymas, girdėjimas, pažinimas, rūpinimasis savimi ir bendravimas. Šios kategorijos yra vadinamos „sritimis“. Negalia yra nustatoma, kai žmogui yra „labai sudėtinga“ arba „iš viso neįmanoma“ atlikti bent vienos srities veiksmus. Tuo pat metu reikėtų pripažinti, kad nors tokios priemonės kaip Vašingtono grupės klausimai padeda rinkti rūšiuojamus duomenis individualiu lygmeniu, jos nesuteikia visapusiško supratimo apie negalią. Su NRM susijusius žmonių su negalia duomenis turi sudaryti informacija apie esamas kliūti, pagerintą prieinamumą (pritaikymą) ir dokumentuose nurodytas įdėtas pastangas, skirtas pašalinti kilusias kliūti. Kylandas kliūtis reikėtų aktyviai šalinti, neatsižvelgiant į turimus duomenis apie jų paplitimą. Norėdami gauti daugiau informacijos apie Vašingtono grupės trumpą klausimų rinkinį, apsilankykite adresu: <https://www.washingtongroup-disability.com/>.

²⁰ Negalios klausimais suinteresuotais subjektais taip pat yra laikomi žmonės su negalia ir jiems atstovaujanti organizacijos (ŽNO), žmonių su negalia teisių gynėjai ir kitos organizacijos, dirbančios negalios klausimais. Žmonių su negalia įtraukiami į NRM suinteresuotais subjektais taip pat yra laikomos valdžios institucijos, tarptautinės/neyriausybinės organizacijos ir kitos agentūros, atsakingos už nelaimių rizikos valdymą ir humanitarinę reagavimo veiklą.

²¹ Pavyzdžiui, žr. Alex Robinson, Liem Nguyen ir Fleur Smith straipsnį „Vašingtono grupės klausimų naudojimas sudarant nevyriausybinės programos“ (angl. „Use of the Washington Group questions in non-government programming“), paskelbtą *Tarptautinio žurnalo „Environmental Research and Public Health“*, 18 leidinio 21 numeryje (2021 m.). Internetinė prieiga adresu: <https://doi.org/10.3390/ijerph18211143>.

- Kai kuriais atvejais atsakymai į individualius atvirus klausimus dubliavosi. Manoma, kad šiuos atsakymus sudarė trečiųjų šalių surinkti ir įkelti duomenys. Tačiau kad dubliuotųsi visos apklausos atsakymai nebuvo akivaizdu.
- Atsakymai į atvirus klausimus buvo pateikti skirtingomis kalbomis ir kai kuriais atvejais buvo neišsamūs arba pateikti šnekamosios kalbos posakių forma. Buvo naudojama automatinio vertimo programinė įranga, o kai buvo įmanoma, vertimą tikrindavo UNDRR dirbę gimtakalbiai partneriai. Prieš apklausos platinimą nebuvo atlikti jokie bandymai.
- Duomenų analizę ribojo išteklių prieinamumas. Nebuvo atliekama jokia sudėtinga kiekybinių duomenų statistinė analizė.

Nuotrauka priklauso Loey Felipe (Jungtinės Tautos)

Rezultatai

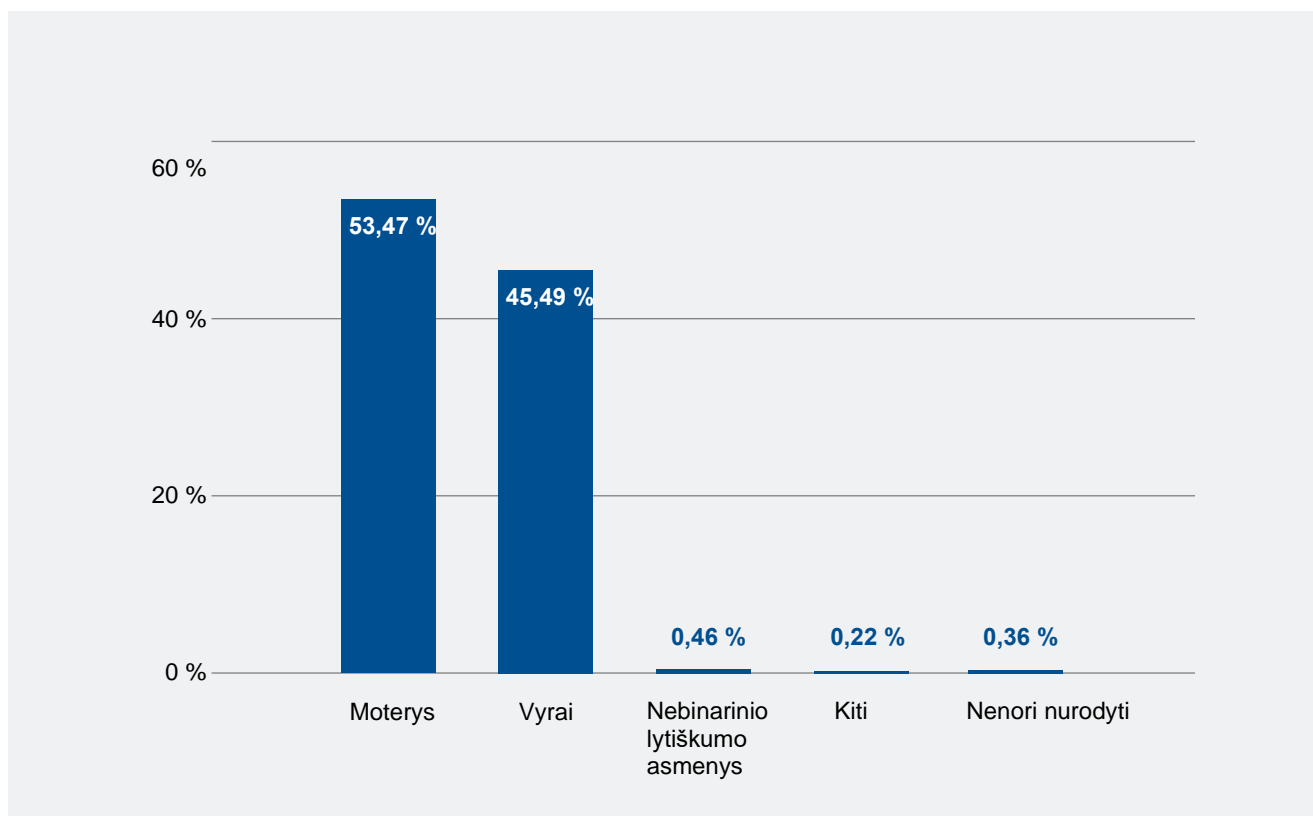
Pasaulinė apžvalga

Šiame ataskaitos skyriuje yra apžvelgiamos 2023 m. pasaulinės apklausos išvados, kurios buvo padarytos remiantis surinktais 6 342 atsakymais. Šios apklausos duomenys yra lyginami su 2013 m. apklausos, kurioje dalyvavo 5 717 respondentų, duomenimis. Išvados yra pateikiamos, atsižvelgiant į žmonių su negalia asmeninį pasirengimą nelaimėms ir jų turimą informaciją apie riziką, o taip pat nelaimių valdymą ir žmonių su negalia dalyvavimą.

Respondentų profilis

2023 m. apklausos metu buvo renkami duomenys apie respondentų lytį, amžių ir sunkumus, kylančius atliekant tam tikras funkcijas. Gauti duomenys yra apibendrinti žemiau.

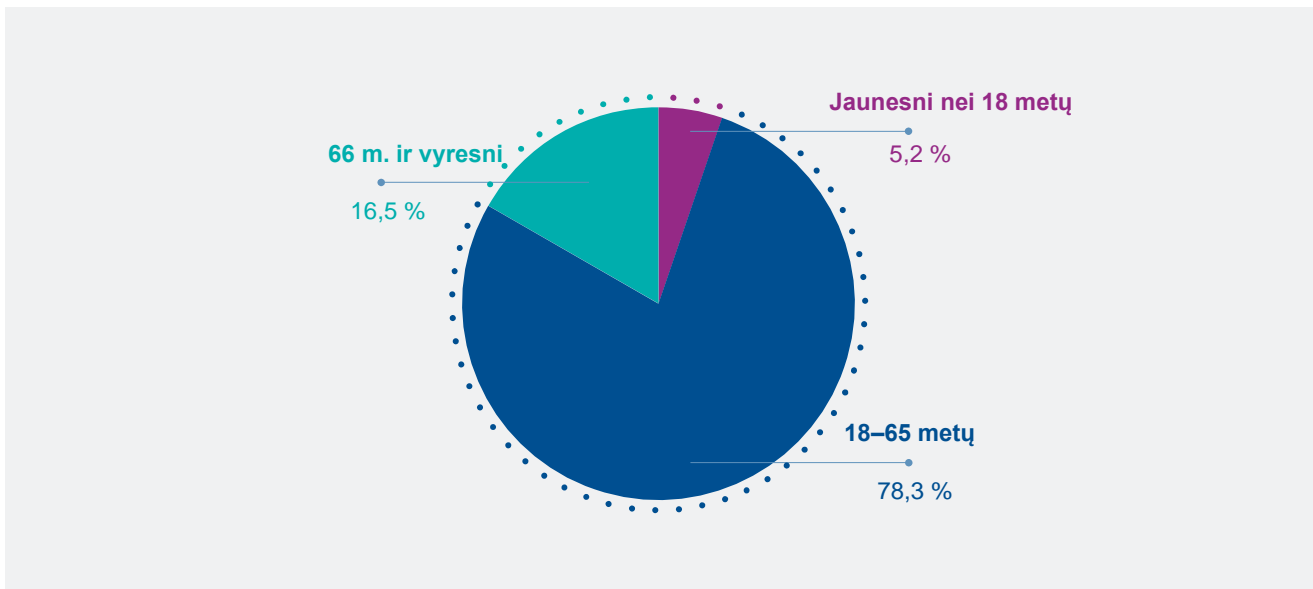
1 pav. 2023 m. apklausos respondentų profilis pagal lytį

Apklausoje dalyvavo truputį daugiau moterų (53 % arba 3 391) nei vyrų (45 % arba 2 885). 0,46 % (29) visų respondentų save įvardijo nebinarinio lytiškumo asmenimis, 0,22 % (14) kaip kitą kategoriją, o 0,36 % (23) pageidavo šios informacijos nenurodyti.

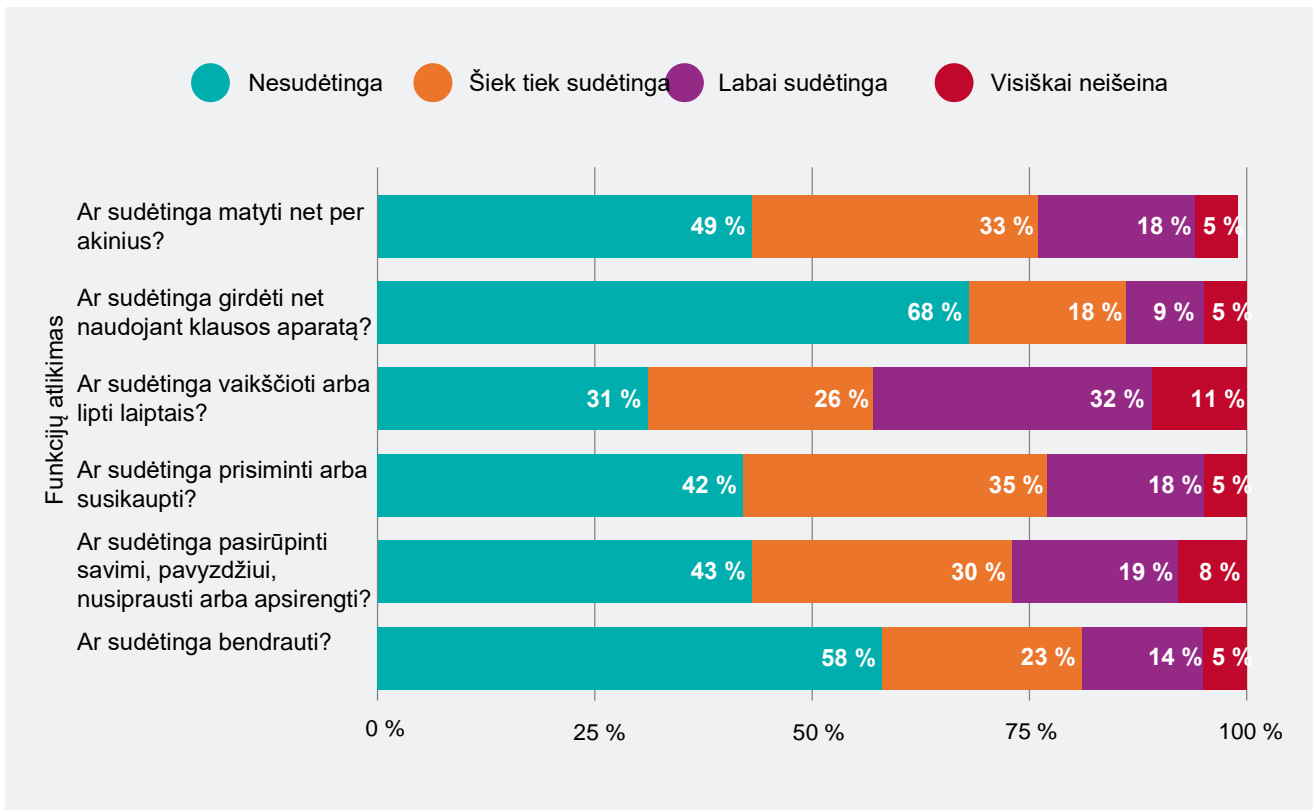

2 pav. 2023 m. apklausos respondentų profilis pagal amžių

78 % (4 628) visų respondentų buvo nuo 18 iki 65 metų amžiaus, 17 % (978) – vyresni nei 66 metų, o 5 % (309) – jaunesni nei 18 metų.

3 pav. 2023 m. apklausos respondentų profilis pagal funkcinis gebėjimus

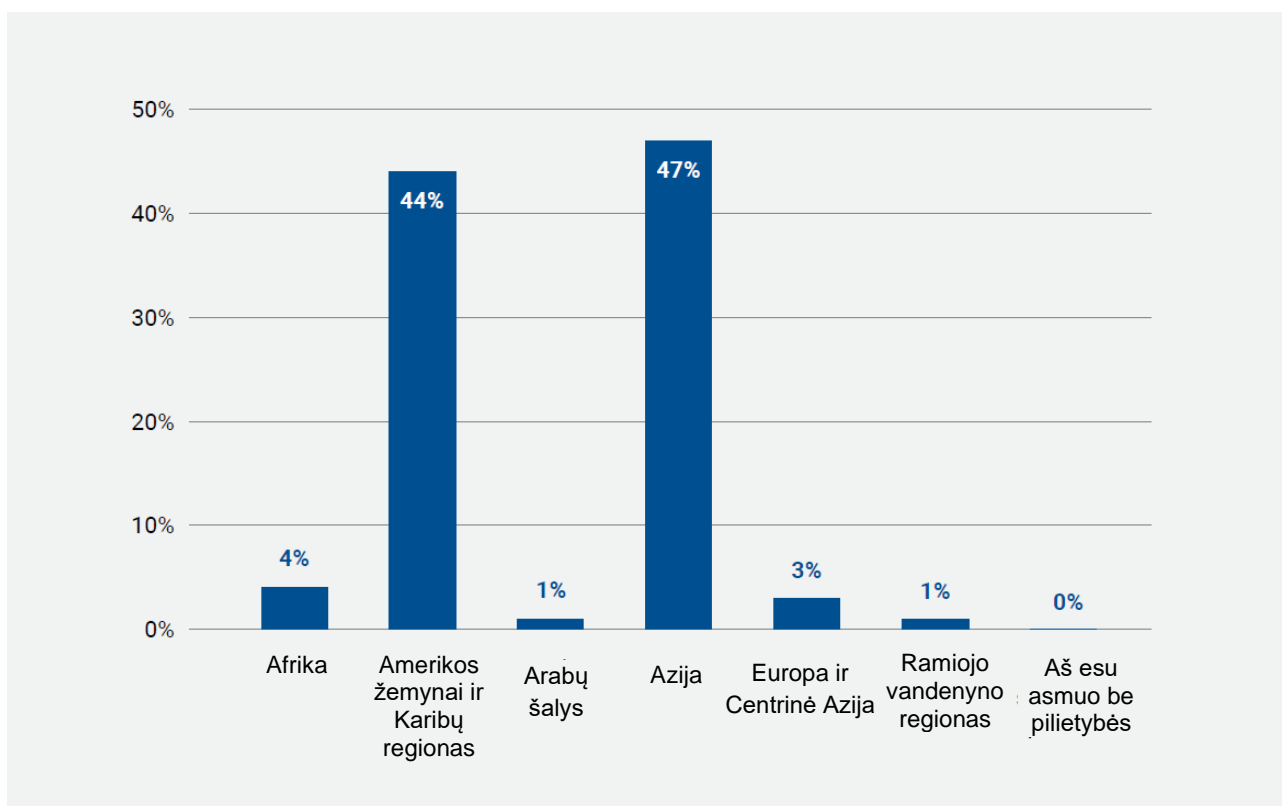

Remiantis savarankiškai pateiktais atsakymais į Vašingtono grupės trumpą klausimų rinkinį apie funkcijų atlikimą:

- 23 % (1 516) respondentų nurodė, jog jie labai prastai mato arba visai nieko nemato.
- 14 % (889) respondentų nurodė, jog jie labai prastai girdi arba visai nieko negirdi.
- 43 % (2 706) respondentų nurodė, jog jiems yra labai sudėtinga vaikščioti arba lipti laiptais, arba jog jiems to visiškai neišeina padaryti.
- 23 % (1 423) respondentų nurodė, jog jiems sudėtinga ką nors prisiminti arba susikaupti, arba kad jiems to visiškai neišeina padaryti.
- Kalbant apie tokį rūpinimąsi savimi, kaip nusiprausimas arba apsirengimas, 27 % (1 722) respondentų nurodė, jog jiems yra labai sudėtinga tai padaryti arba išvis to neišeina padaryti.
- 19 % (1 220) respondentų nurodė, jog jiems yra labai sudėtinga bendrauti arba būti suprastiems jų kalba, arba kad jiems to išvis neišeina padaryti.

4 pav. 2023 m. apklausos regioninių dalyvių duomenys

Dauguma respondentų buvo iš Azijos (47%), o iš Amerikos žemynų ir Karibų regiono – atitinkamai 44 %. Ypač daug respondentų buvo iš Bangladešo (2 322) ir Kolumbijos (1 941). 4 % visų respondentų buvo iš Afrikos, o 3 % – iš Europos ir Centrinės Azijos. Apie 1 % respondentų buvo iš Arabų šalių ir dar apie 1 % – iš Ramiojo vandenyno regiono. Mažiau kaip 1 % respondentų nurodė neturintys pilietybės (taip pat žr. regioninės apžvalgos skyrių).

1

Informacija apie pasirengimą ir riziką

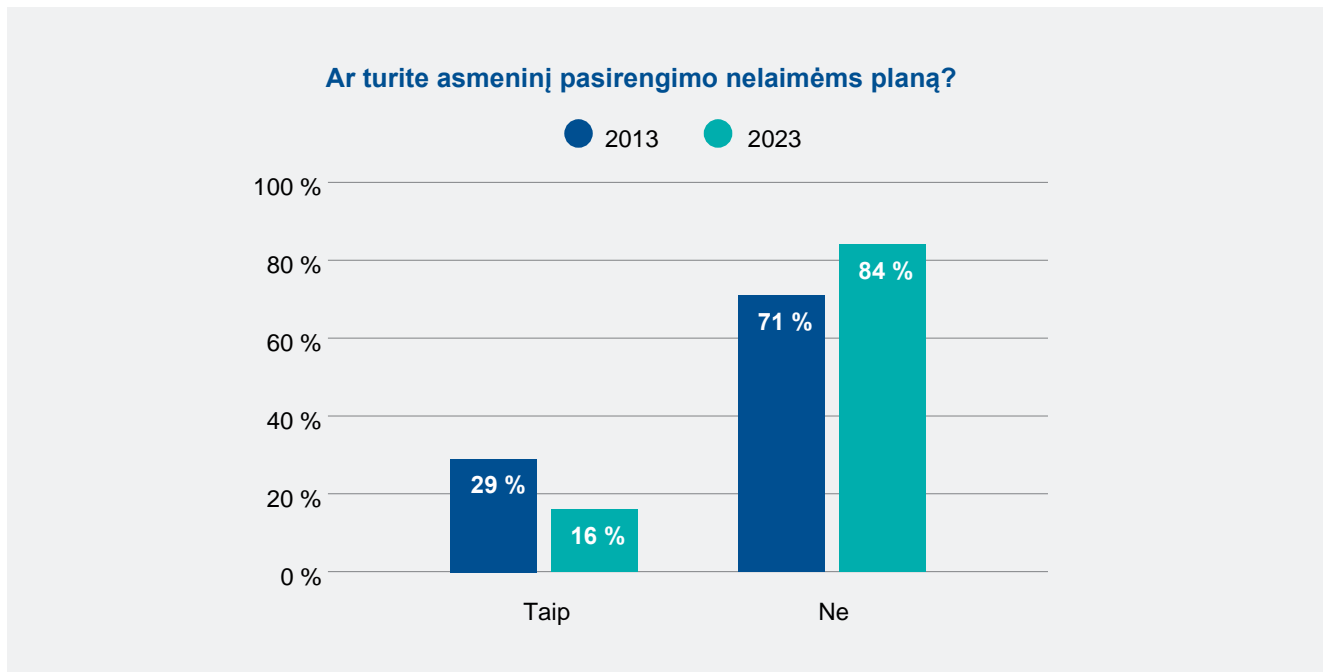

Pagrindinių išvadų apžvalga

- Dauguma žmonių su negalia (84 %) **neturi asmeninio pasirengimo nelaimėms plano**.
- Remiantis 2023 apklausos rezultatais, sumažėjo žmonių, turinčių **asmeninį pasirengimo nelaimėms planą** skaičius, palyginti su 2013 m. duomenimis.
- Pasirengimo nelaimėms planus turintys žmonės su negalia pirmenybę skyrė **evakuacijos planavimui** ir išvykimo krepšyje laikomo **pasirengimo priemonių rinkinio** turėjimui. Tuo tarpu kiti nurodė, jog jiems reikia **gerinti turimas žinias ir įgūdžius**, susijusius su pasirengimo nelaimėms planavimu.
- 2023 m. apklausoje didesnė dalis žmonių su negalia (10 %) nurodė, jog **nesugebėtų nedelsiant evakuotis** be pagalbos, palyginti su 2013 m. duomenimis (6 %).
- Panašiai kaip 2013 metais, 2023 m. apklausos rezultatai rodo, jog gavę perspėjimą iš anksto, 39 % respondentų **būtų visiškai nesudėtinga evakuotis**. Tačiau 23 % respondentų vis vien būtų **labai sudėtinga** arba **neįmanoma evakuotis** be pagalbos.
- 2023 m. apklausoje daugiau nei pusė respondentų (56 %) nurodė **nežinantys**, ar **informacija apie nelaimių riziką** yra prieinama jiems pritaikyta forma, arba teigė **neturintys prie jos prieigos**.

1.1. Asmeniniai pasirengimo nelaimėms planai

5 pav. Asmeniniai pasirengimo nelaimėms planai

84 % visų respondentų (5 322 žmonės) nurodė neturintys asmeninio pasirengimo nelaimėms plano. Šį skaičių galima palyginti su 71 % respondentų (3 957 žmonėmis), kurie 2013 m. neturėjo asmeninio pasirengimo nelaimėms plano. 2023 m. respondentų, turinčių asmeninio pasirengimo nelaimėms planus, skaičius sumažėjo iki 16 % (1 020 žmonių), palyginti su 2013 m. buvusiais 29 % (1 635 žmonėmis).

Atsakydami į atvirus klausimus, respondentai, turintys asmeninius pasirengimo nelaimėms planus, pabrėžė evakuacijos planavimo svarbą, įskaitant užtikrintą patekimą į prieglobsčio vietas, evakuacijos maršrutų žinojimą, išgyvenimo rinkinio arba išvykimo krepšio ir nenumatytiems atvejams skirtų priemonių turėjimą. Maža respondentų dalis nurodė dalyvaujantys NRM mokymuose, evakuacijos pratybose, o informaciją apie nelaimės sužinantys iš naujienų šaltinių ir mobiliųjų

programėlių arba gaunantys iš valdžios institucijų. Buvo atkreiptas dėmesys, jog yra svarbu kurti socialinius ryšius ir bendruomeninius tinklus, o taip pat užtikrinti galimybę

naudotis pagalbiniais prietaisais ir pasirūpinti, kad prižiūrėtojai žinotų apie konkrečius žmonių su negalia pasirengimo nelaimėms poreikius.

Turėdamas negalią, aš atkreipiu [...] dėmesį į nelaimės arba epidemijas. [...] Nelaimės atvejui turiu kontaktinių asmenų ir įstaigų sąrašą, įskaitant bendruomeninių prižiūrėtojų, valdžios institucijų, artimiausių klasiokų, kaimynų ir šeimos narių, kurie man galėtų padėti evakuotis [...], kontaktus. COVID-19 pandemijos metu pasikoregavau savo darbo ir kelionės planus, kad sumažinčiau pavojų užsikrėsti.

- (41 m. amžiaus) respondentas iš Rytų Azijos

[Aš imuosi] prevencinių priemonių, kad išvengčiau karinės [agresijos], pavyzdžiui, persikeldamas į rūsius ir pasirūpindamas tokiais būtinosiomis priemonėmis, kaip prožektorių baterijos, sausas maistas ir pan.

- (53 m. amžiaus) respondentas iš Sirijos Arabų Respublikos

1 laukelis

Į asmenį orientuotų, bendruomeninių metodų integravimas, siekiant gerinti žmonių su negalia pasirėngimą. Naujojo Pietų Velso (Australija) pavyzdys

Norint veiksmingai pasirėngti nelaimėms, reikia laikytis visapusiško požiūrio, kuriuo būtų atsižvelgiama į asmenų poreikius, įskaitant jų fizinę, materialinę, psichologinę ir finansinę gerovę. Tačiau taip pat būtina teikti pirmenybę žmonių su negalia įtraukimui į bendruomenines iniciatyvas, ypač atsižvelgiant į daugelio žmonių su negalia patiriamus sunkumus, bandant savarankiškai evakuotis nelaimių metu.

Todėl, siekiant tobulinti asmeninio pasirėngimo nelaimėms planus, būtina stiprinti savarankiško ir bendruomeninio pasirėngimo tarpusavio ryšį, atsižvelgiant į esamas geriausias praktikas žmonių su negalia įtraukties į NRM veiklą srityje. Pavyzdžiui, Naujajame Pietų Velse, į asmenį orientuoto pasirėngimo ekstremalioms situacijoms (AOPES) gairės suteikia galimybę sistemingai nustatyti individualius asmens gebėjimus ir poreikius, kuriuos padeda užtikrinti žmonių su negalia paslaugų teikėjai, kurie pagal surinktą informaciją vėliau padeda tobulinti bendruomenės pasirėngimo ekstremalioms situacijoms planus.²²

²² Michelle Villeneuve straipsnis „Įtraukaus nelaimių rizikos mažinimo veiksmų plano kūrimas Australijos bendruomenėse“ (angl. *Building a roadmap for inclusive disaster risk reduction in Australian communities*), paskelbtas žurnalo „*Progress in Disaster Science*“ 10 leidiny (2021 m.) Internetinė prieiga adresu: <http://dx.doi.org/10.1016/j.pdisas.2021.100166>.

1.2. Gebėjimas evakuotis be pagalbos

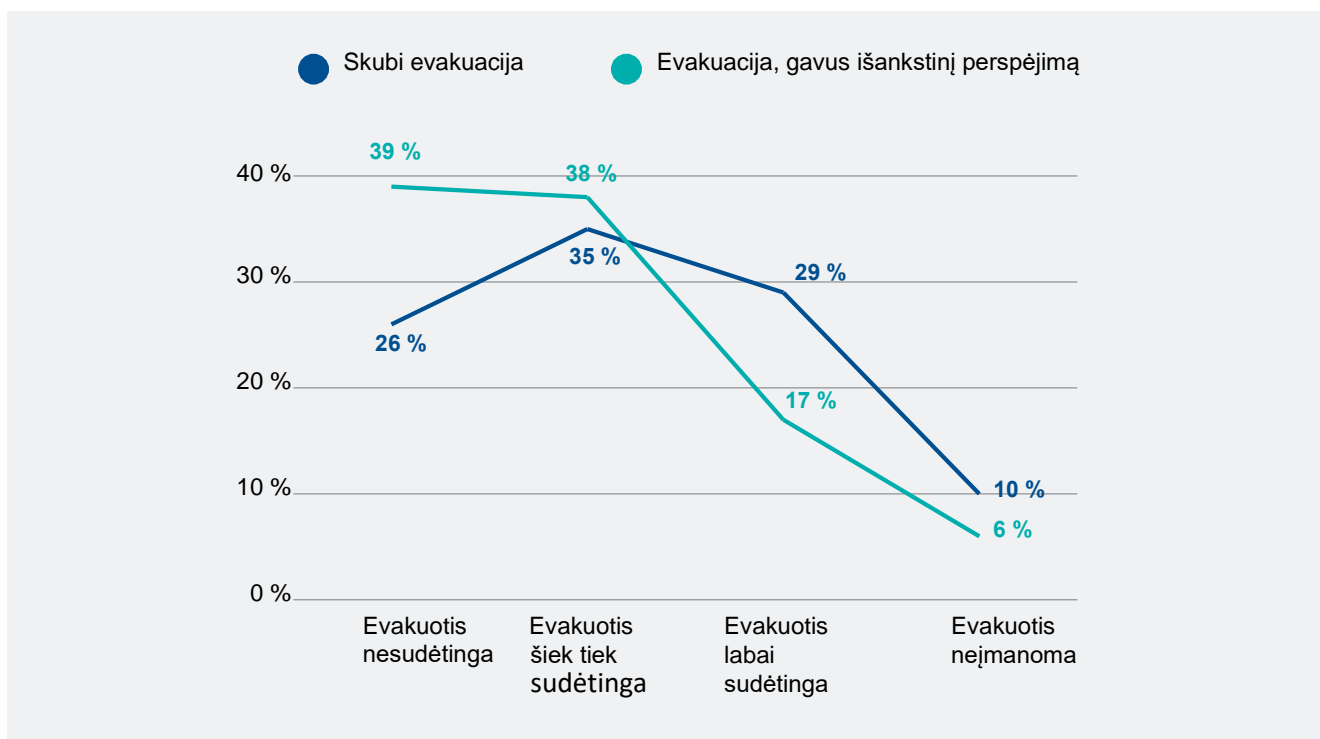
Ekstremaliosios situacijos atveju 35 % (2 242) respondentų nurodė, jog jiems būtų sudėtinga nedelsiant evakuotis be pagalbos. Panašus rezultatas buvo gautas 2013 m. apklausos metu, kai 38 % (2 130) respondentų nurodė, jog jiems tai atlikti būtų šiek tiek sudėtinga. 2023 m. apklausos metu mažiau respondentų (29 % arba 1 860 žmonių) nurodė, kad jiems būtų labai sudėtinga evakuotis, palyginti su 2013 m. apklausos rezultatais (35 % arba 1 952 žmonės). 2023 m. 26 % (1 634) respondentų nurodė, kad jiems būtų visiškai nesudėtinga skubiai evakuotis be pagalbos, palyginti su 21 % (1 153) respondentų 2013 m. 2023 m. 10 % (606) respondentų nurodė, jog nesugebėtų skubiai evakuotis be pagalbos, kai 2013 m. evakuotis nesugebėjo tik 6 % (354) respondentų.

Respondentų taip pat buvo paklausta, ar jie sugebėtų evakuotis, gavę perspėjimą iš anksto. 39 % (2 461) visų respondentų nurodė, kad jiems būtų visiškai nesudėtinga evakuotis, palyginti su 2013 m. apklausos metu gautais panašiais rezultatais; 38 % (2 426) nurodė, kad jiems būtų šiek tiek sudėtinga evakuotis; 17 % (1 098) nurodė, kad jiems būtų labai sudėtinga evakuotis, o 6 % (357) respondentų nurodė, kad jie nesugebėtų savarankiškai evakuotis net gavę išankstinį perspėjimą. Panašūs duomenys buvo gauti 2013 m., kai 4 % (227) respondentų nurodė, jog nesugebėtų evakuotis, gavę išankstinį perspėjimą.

Mano vietovėje esanti reagavimo į ekstremalias situacijas sistema dažnai veikia neaiškiai, todėl man būtų sudėtinga evakuotis, ypač todėl, kad man reikėtų tam tikros pagalbos.

- (44 m. amžiaus) respondentas iš Azijos

6 pav. Gebėjimo skubiai savarankiškai evakuotis palyginimas su gebėjimu skubiai savarankiškai evakuotis, gavus pakankamai ankstyvą perspėjimą (tik 2023 m. duomenimis)

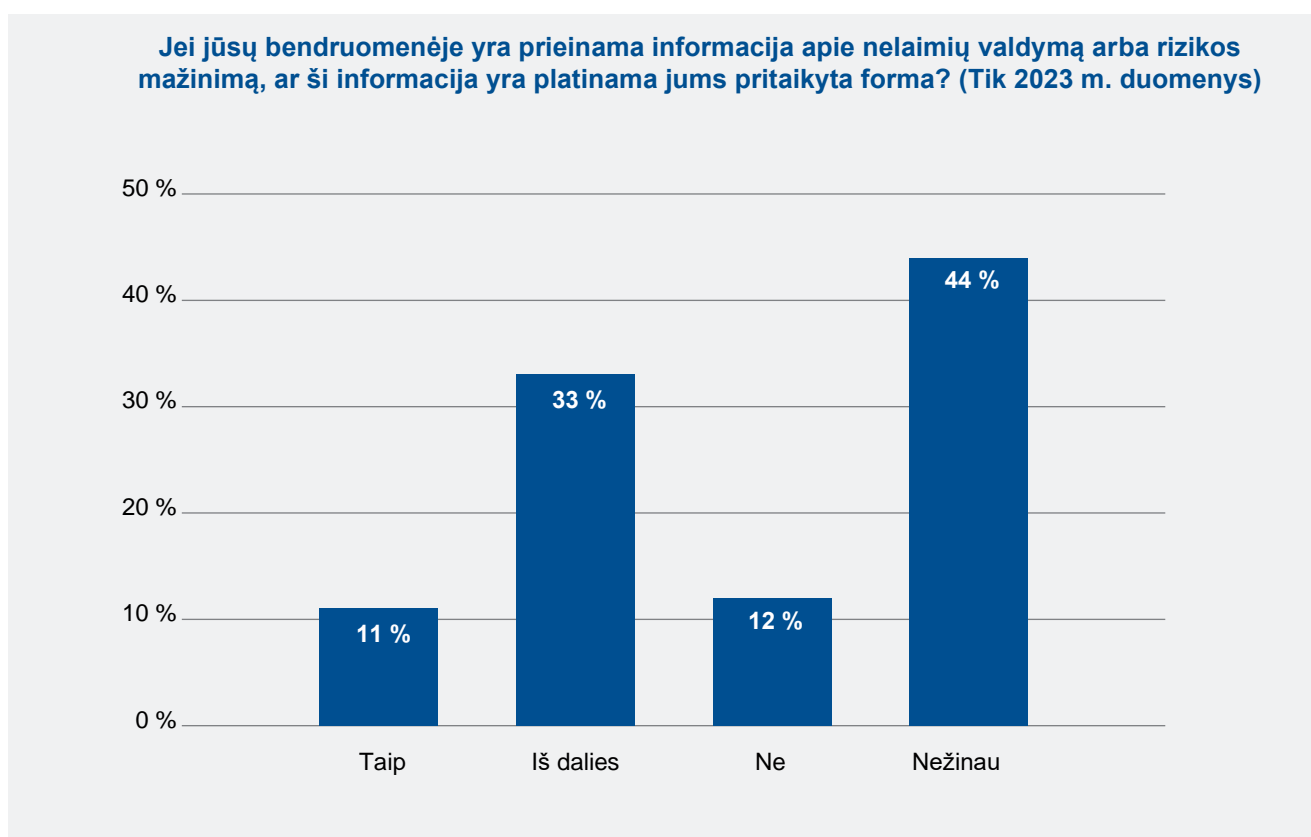

Remiantis gautais rezultatais, galima teigti, kad žmonėms su negalia, gavusiems išankstinį perspėjimą, būtų ne taip sudėtinga savarankiškai evakuotis. Tačiau atsakymai rodo, kad dauguma žmonių su negalia vis vien

patirtų sunkumų, o 6 % respondentų nurodė, kad nesugebėtų evakuotis. Be to, 28 % (1 776) respondentų nurodė, kad niekada neturėjo žmogaus, kuris, jiems prireikus, galėtų padėti evakuotis.

1.3. Informacijos apie riziką prieinamumas ir pritaikymas

7 pav. Informacijos apie riziką prieinamumas pritaikytomis formomis bendruomeniniu lygmeniu

Į 2023 m. apklausą buvo įtrauktas papildomas klausimas apie respondentams prieinamą NRM informaciją. 44 % (2 785) visų respondentų nežinojo, ar jų bendruomenėje informacija apie nelaimių riziką yra prieinama pritaikyta forma; 33 % (2 064) nurodė, kad informacija apie nelaimių riziką iš dalies yra prieinama pritaikyta forma;

11 % (729) respondentų nurodė, kad informacija apie riziką yra prieinama pritaikyta forma, o dar 12 % (764) respondentų nurodė, kad informacija apie nelaimių riziką nėra prieinama pritaikyta forma.

2

Valdymas

Pagrindinių išvadų apžvalga

- Žmonės su negalia **mažai žino apie nacionalinius ir vietinius NRM planus.**
- 2023 m. apie **NRM planus nacionaliniu lygmeniu** žinojo vos 11 % žmonių, palyginti su 14 % 2013 metais. Panašiai, 2023 m. vos 14 % respondentų žinojo apie **NRM planus regioniniu lygmeniu**, palyginti su 17 % respondentų 2013 m.
- Tik 8 % respondentų nurodė, kad vietiniuose **NRM planuose yra atsižvelgiama į konkrečius** žmonių su negalia **poreikius.**
- Dauguma respondentų nebuvo tiesiogiai **susiję su ŽNO** arba kitomis organizacijomis, dirbančiomis negalios klausimais.
- 16 % respondentų nurodė **žmonių su negalia** įtraukčiai **skirtas pareigas** valdžios struktūrose, tačiau buvo nurodyta, kad šias pareigas **ne visada eina** darbuotojai, **turintys patirties ekstremaliųjų situacijų valdymo srityje, į kurią būtų įtraukiami žmonės su negalia.**

2.1. Informuotumas apie NRM planus ir jų prieinamumas nacionaliniu ir regioniniu lygmenimis

2023 m. vos 11 % (708) respondentų žinojo apie nacionalinius NRM planus savo valstybėse, palyginti su 14 % (800) respondentų 2013 m.

Nacionaliniame NRM plane yra straipsnis apie žmogaus teisėmis grįstą požiūrį, įskaitant žmonių su negalia [paminėjimą], tačiau jame daugiau nėra nieko konkrečiau nurodyta. Tačiau pastaraisiais metais Nacionalinis nelaimių valdymo biuras pakvietė ŽNO nelaimių atveju dalyvauti nepaprastųjų operacijų centre. Tai puiku, tačiau neaišku, ar be ŽNO dalyvavimo nepaprastųjų operacijų centre buvo priimti kiti esminiai sprendimai ir (arba) padaryti kitokie elgesio pokyčiai.

- (26 m. amžiaus) respondentė iš Ramiojo vandenyno regiono

Turime nacionalinį rizikos ir nelaimių prevencijos planą, tačiau neturime pakankamai kurčiųjų gestų kalbos vertėjų. Taip pat trūksta pasirengimo valdyti žmones su negalia nelaimių metu [...] Mes vis dar turime jiems geriau pritaikyti aplinką, bendravimo būdus ir teikiamos informacijos formas.

- (67 m. amžiaus) respondentė iš Centrinės Amerikos

Apie vietinius NRM planus žinojo šiek tiek daugiau respondentų, nei apie nacionalinius planus – 2023 m. apie vietinius NRM planus žinojo 14 % (897) respondentų, palyginti su 17 % (964) respondentų 2013 m. Tačiau apie vietinius NRM planus nieko nežinojo 44 % (2 780) respondentų, o 15 % (948) nebuvo tikri, ar ką nors žino.

Tik nedidelė dalis respondentų (488), žinojusių apie vietinius NRM planus, nurodė, kad šiuose planuose buvo atsižvelgta į žmonių su negalia prieigos ir funkcijų atlikimo poreikius.

Nurodžiusieji, kad vietiniuose NRM planuose yra atsižvelgiama į konkrečius žmonių su negalia poreikius, teigė, kad šie poreikiai planuose buvo aptarti tik dalinai. Be to, neretai būdavo nurodomi tik bendro pobūdžio konkretūs poreikiai. Nepaisant to, kad šiuose planuose buvo paminėta negalia, respondentai akcentavo, jog norint užtikrinti tinkamą šių planų įgyvendinimą, reikia įdėti kur kas daugiau pastangų.

Respondentai taip pat nurodė, kad vietos valdžios institucijos mažai rūpinasi žmonių su negalia įtrauktimi. Taip pat buvo pastebėta, kad valdžios institucijoms trūksta pajėgumų, susijusių su žmonių, turinčių negalią, įtrauktimi.

Mano šalies reagavimo į ekstremalias situacijas plane, prieinamumo klausimai ir [žmonių su negalia] funkcijų atlikimo poreikiai yra aptarti labai paviršutiniškai.

- (64 m. amžiaus) respondentė iš Šiaurės Amerikos

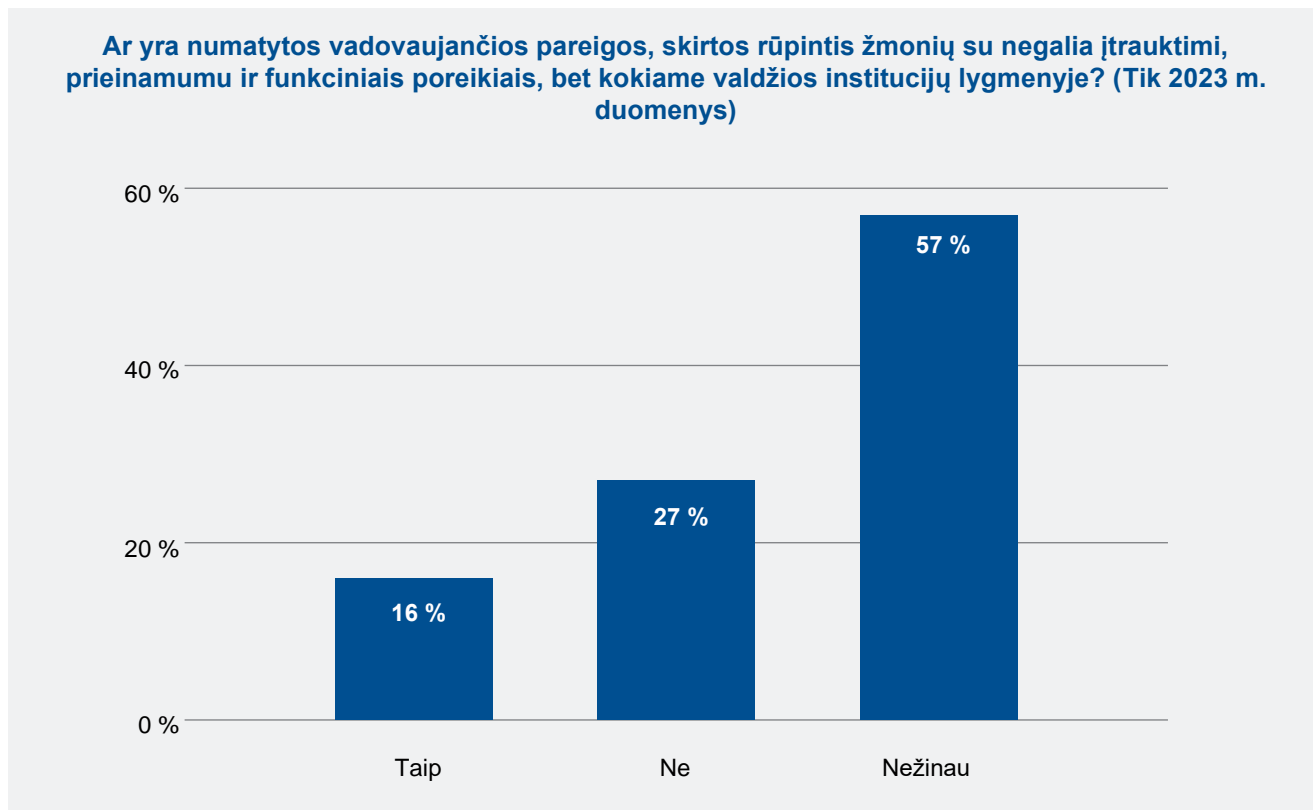
Tokie žmonės su negalia, kaip aš, nebuvo įtraukti į jokio rizikos arba nelaimių valdymo plano arba strategijos rengimą ir su mumis jie nebuvo aptarti, todėl [mes] galime daryti prielaidą, kad į mūsų poreikius nebuvo atsižvelgta.

- (nenurodyto amžiaus) respondentė iš Afrikos

2.2. Vadovų vaidmuo žmonių su negalia įtraukties, prieinamumo ir funkcinų poreikių užtikrinimo srityse

8 pav. Vadovaujančių pareigų, skirtų rūpintis žmonių su negalia įtrauktimi, egzistavimas valdžios struktūrose.

Į 2023 m. apklausą buvo įtrauktas naujas klausimas, ar į valdžios struktūrose yra numatytos vadovaujančios pareigos, skirtos rūpintis žmonių su negalia įtrauktimi. Klausimas nebuvo konkrečiai susijęs su NRM. Dauguma, 57 % (3 596) respondentų, nežinojo, ar tokios vadovaujančios pareigos iš viso egzistuoja. 16 % (1 040) visų respondentų nurodė, kad tokios pareigos yra numatytos, o 27 % (1 706) teigė, kad tokių pareigų nėra.

Pusė respondentų (513), kurie žinojo apie vadovaujančias pareigas, nurodė, kad jas ėjo specialistas, turintis patirties ekstremaliųjų situacijų valdymo srityje, į kurią yra įtraukiami žmonės su negalia. Tačiau dauguma respondentų arba nežinojo, ar šias vadovaujančias pareigas einantis asmuo turi tokią patirtį, arba nurodė, kad jis jos neturi.

Nuotrauka priklauso UNDRR

2 laukelis

Įtraukties galimybių kūrimas. Žmonių su negalia teisių stiprinimas Jordanijos NRM srityje²³

Jordanijos 2017 m. nacionalinio žmonių su negalia įstatymo principai buvo perkelti į 2019–2022 m. nacionalinę NRM strategiją, kurioje buvo akcentuotas įtraukus ir nediskriminuojantis žmonių su negalia ir kitų grupių, kurios neproporcingai nukentėjo nelaimių metu, dalyvavimas.²⁴ Taip buvo sukurtas žmonėms su negalia ir jiems atstovaujantioms organizacijoms skirtas mechanizmas, per Aukščiausiąją žmonių su negalia teisių tarybą (vyriausybės įstaigą) prisidėti prie

Jordanijos NRM politikos ir praktikos rengimo.

Taryba skatino žmonių su negalia įtrauktį į NRM veiklą, vykdydama įvairias iniciatyvas. Jas sudarė: imitaciniai mokymai, kuriuose dalyvavo nacionalinis nelaimių valdymo biuras; pandeminės žmonių su negalia situacijos analizė ir specializuota pagalbos linija kurtiesiems, skirta pranešti apie įvykusias nelaimės, naudojant vaizdo skambučius gestų kalba, kuri buvo sukurta bendradarbiaujant su Jordanijos viešojo saugumo direktoratu. Ši iniciatyva pelnė „Zero Project 2016“ geriausios praktikos apdovanojimą už įtraukų švietimą bei informacinių ir ryšių technologijų pritaikymą.

2.3. Bendradarbiavimas su organizacijomis, kurių veikla yra orientuota į žmones su negalia

2013 m. apklausoje buvo klausama, ar respondentai yra kokios nors „žmonėms su negalia skirtos organizacijos“ nariai. 63 % (3 489) respondentų atsakė, kad yra.

2023 m. apklausoje buvo užduotas atnaujintas klausimas, ar respondentai yra kokios nors „savipagalbos grupės arba žmonėms su negalia skirtos organizacijos nariai“. Taip pat 2023 m. apklausos metu buvo užduotas papildomas klausimas, ar respondentai priklauso kokiai nors „žmonių su negalia vadovaujamai organizacijai, kurioje žmonės su negalia privalo sudaryti daugumą darbuotojų ir valdybos narių“. Nors šis klausimas atitinka pripažintus ŽNO apibrėžimus, jis yra gan sudėtingas, kadangi norint į jį atsakyti, reikia turėti žinių apie organizacijų valdymo struktūras.

Kadangi apklausą taip pat pildė organizacijos, kurios nebuvo laikomos ŽNO, šis klausimas sulaukė kritikos.

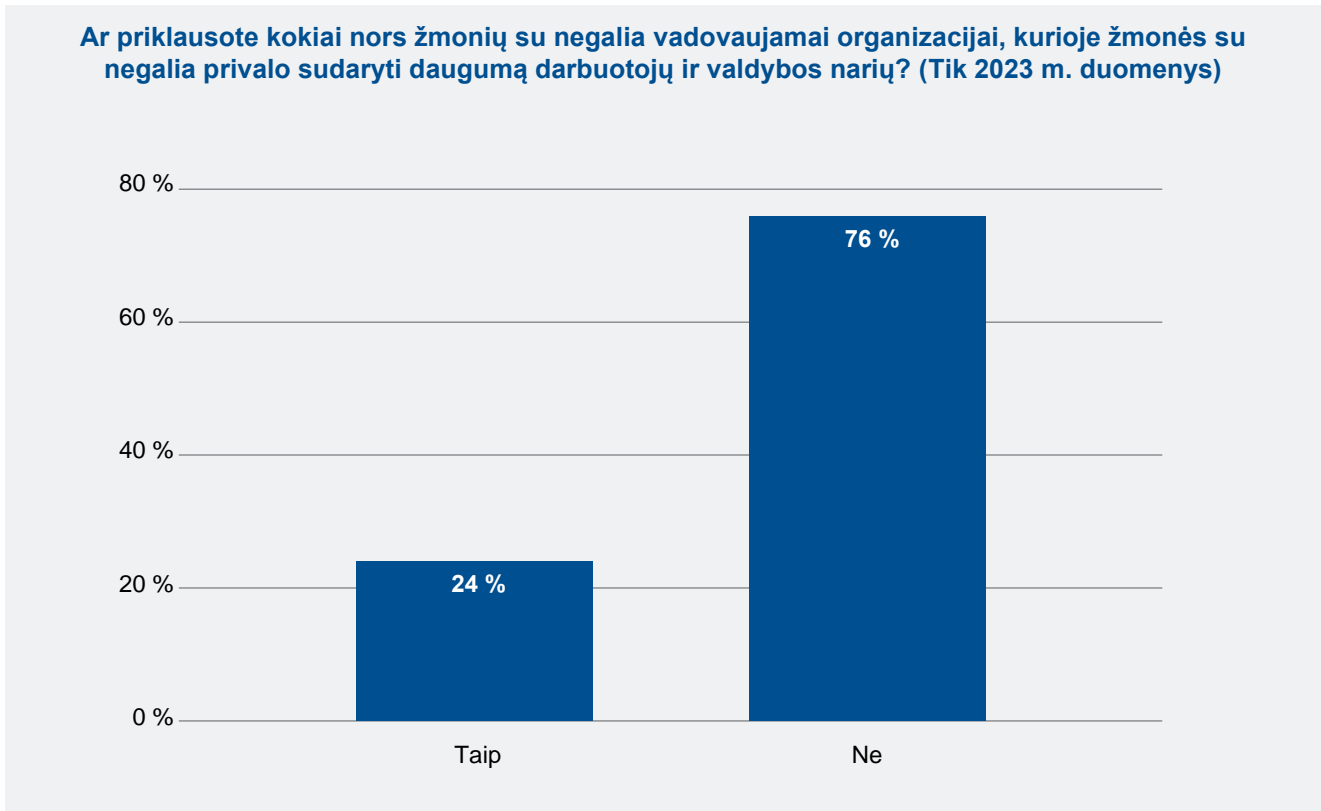
2023 m. respondentų, nurodžiusių, jog yra kokios nors „savipagalbos grupės arba „žmonėms su negalia skirtos organizacijos nariai“, skaičius buvo gerokai mažesnis nei 2013 m. apklausos metu nustatyti 35 % (2 213) respondentų. 2023 m. apklausoje tik 24 % (1 517) respondentų nurodė priklausantys kokiai nors „žmonių su negalia vadovaujamai organizacijai arba ŽNO.

Nepaisant problemų dėl klausimų, buvo padarytos išvados, kad dauguma respondentų 2023 m. nebuvo tiesiogiai susiję nei su ŽNO, nei su jokia kita organizacija, kuri būtų orientuota į žmones su negalia.

²³ Parengta remiantis UNDRR Arabų šalių regioninio biuro atstovo Mostafa Attia parengta „Regionine ataskaita dėl žmonių su negalia įtraukties į NRM planavimą Arabų šalių regione“ (angl. *Regional Report on Disability Mainstreaming in DRR Planning in the Arab Region*).

²⁴ Jordanijos 2017 m. birželio 1 d. priimtas „2017 m. įstatymas dėl žmonių su negalia teisių Nr. 20“. Internetinė prieiga adresu: https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=108108. Jungtinių Tautų vystymo programos ir Jordanijos Nacionalinio saugumo ir krizių valdymo centro leidinys „2019–2022 m. Jordanijos nacionalinė nelaimių rizikos mažinimo strategija“ (angl. *Jordan National Disaster Risk Reduction Strategy (2019-2022)*) (Niujorkas ir Amanas, 2019 m.). Internetinė prieiga adresu: https://www.preventionweb.net/files/68511_nationalnatrualdisasterriskreduciot.pdf.

9 pav. Narystė žmonių su negalia vadovaujamoje organizacijoje

Nuotrauka priklauso Antoine Tardy (UNDRR)

3

Dalyvavimas

Pagrindinių išvadų apžvalga

- Nebuvo jokių požymių, kad žmonės su negalia aktyviau **dalyvautų bendruomeniniame NRM sprendimų priėmimo procese**. 86 % respondentų nurodė, kad tiek 2013 m., tiek 2023 m. nedalyvavo priimant bendruomeninius sprendimus dėl NRM.
- 2023 m. **norą dalyvauti** bendruomeninėje NRM veikloje išreiškė daugiau žmonių (57 %), nei 2013 m. (51 %).
- Buvo įvardinti tokie **dalyvavimo mechanizmai**, kaip specialūs forumai, tiesioginis atstovavimas, bendruomeninis informacijos platinimas ir internetinės platformos. Tačiau 75 % respondentų nurodė, kad **tokių mechanizmų** nėra.
- Žmonių su negalia dalyvavimui NRM procesuose vis dar trukdo **prieinamumo problemos ir kliūtys dėl požiūrio**.

3.1. Dalyvavimas sprendimų priėmimo ir planavimo metu

Žmonių su negalia dalyvavimas, priimant sprendimus, susijusius su bendruomeniniu nelaimių valdymu ir rizikos mažinimu, buvo menkas nuolat. Tiek 2013 m., tiek 2023 m. šiose veiklose nedalyvavo 86 % respondentų (5 484 ir atitinkamai 4 607 žmonės).

Savo nedalyvavimo priežastimis žmonės su negalia įvardijo prastą informuotumą ir bendruomeninių NRM valdymo mechanizmų trūkumą. Kliūtimis, trukdančiomis dalyvauti, taip pat buvo įvardintos judėjimo kliūtys, neprieinama (nepritaikyta) informacija, nekvietimas dalyvauti bei riboti asmeniniai ir bendruomeniniai išteklių.

„Aš nebuvo pakviestas dalyvauti plano rengime. Manęs niekas nemokė, kaip reikėtų elgtis ištikus nelaimei, o savivaldybė neskelbė savo ketinimų, nerodė iniciatyvos ir nesigyrė pasiekta sėkme, rengiant planą, kaip reikėtų elgtis ekstremaliosios situacijos metu.“

- (53 m. amžiaus) respondentas iš Arabų šalių

Žmonės su negalia, įskaitant mane kaip moterį, turinčią fizinę negalią, nežino, ko gali tikėtis. Mes nesame įtraukiami į diskusijas, kurių metu galėtume pasisakyti, kad vyriausybė galėtų geriau mus suprasti ir mums padėti. Jei būtume pakviesti ir įtraukti dalyvauti, galėtume žymiai geriau viską planuoti, pasirengti ir informuoti savo šeimos ir bendruomenės narius, ne tik kaip vyriausybė gali mums padėti, bet ir kaip galėtume padėti sau, patekę į nelaimės zonas. Dabar mes to nežinome, nes nedalyvaujame. Bet kokios galimos nelaimės atveju, būtume pažeidžiami.

- (45 m. amžiaus) respondentė iš Ramiojo vandenyno regiono

Aš dalyvavau rengiant nenumatytų atvejų planą ir mokymuose kaip savanorė pirmosios pagalbos teikėja.

- (63 m. amžiaus) respondentė iš Afrikos regiono

3 laukelis

Žmonių su negalia teisių stiprinimas Ugandos NRM srityje. Praktinis ŽNO dalyvavimas ir tarpininkavimas

Uganda nustatė politiką, kuria yra skatinamas žmonių su negalia dalyvavimas priimant NRM sprendimus ir planuojant veiksmus.²⁵ Tokiu būdu, žmonės su negalia per jiems atstovaujančias organizacijas (ŽNO) pradėjo aktyviau dalyvauti Nacionalinėje NRM platformoje ir nelaimių valdymo komitetuose. Be to, ŽNO kartu su nevyriausybinėmis organizacijomis taip pat įgyvendina NRM projektus, į kuriuos yra įtraukiami žmonės su negalia.

Puikiu prasmingo ŽNO dalyvavimo NRM sprendimų priėmimo, planavimo ir įgyvendinimo procese galima laikyti Ugandos nacionalinę žmonių su negalia sąjungą (NUPIDU). NUPIDU aktyviai dalyvauja Nacionalinėje NRM platformoje, palaiko įtraukų planavimą ir netgi yra prisidėjusi prie Ugandos teisinės sistemos, susijusios su nelaimių valdymu ir prisitaikymu prie klimato kaitos, kūrimo. Vietos lygmeniu NUPIDU telkia žmones su negalia, siekdama gerinti jų informuotumą ir ginti jų teises, o taip pat tobulina Rajono nelaimių valdymo komiteto narių gebėjimus, kad į vietinę veiklą būtų įtraukiami žmonės su negalia.

²⁵ Gvetadze ir Pertiwi leidinys „Žmonių su negalia įtrauktis į nelaimių rizikos mažinimo procesą“ (angl. *Including Persons with Disabilities in Disaster Risk Reduction*).

3.2. Mechanizmai, padedantys dalyvauti bendruomeninėje NRM veikloje

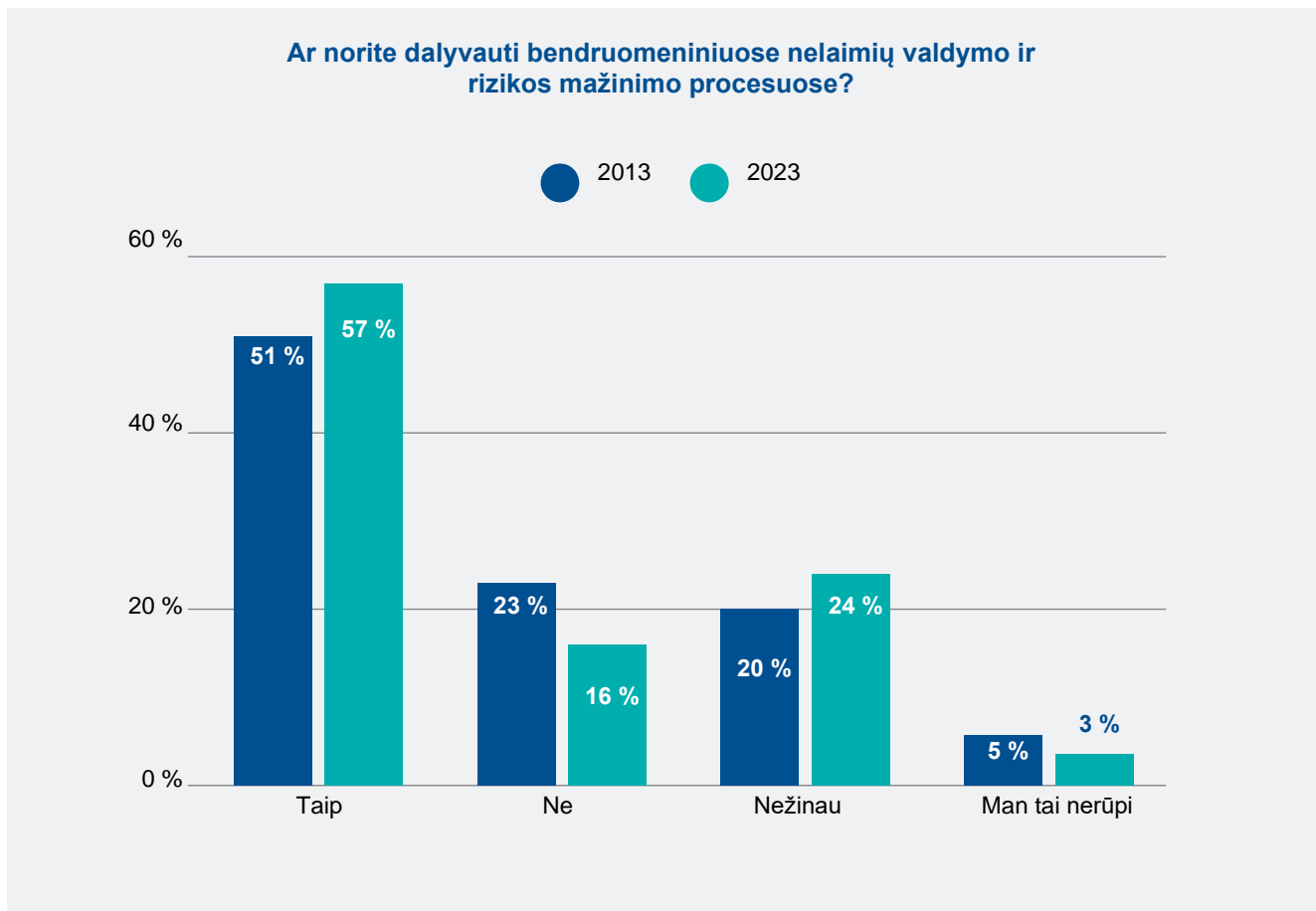
25 % (1 615) visų respondentų nurodė, kad yra mechanizmas, suteikiantis žmonėms su negalia galimybę dalyvauti bendruomeninio rizikos valdymo ir mažinimo procesuose. Tokio klausimo 2013 m. apklausoje nebuvo. Jo pavyzdžiais buvo įvardinti specialūs forumai arba žmonių su negalia vaidmuo, pavyzdžiui, NRM ryšių punktuose; pritaikytos NRM informacijos platinimas bei tokios internetinės platformos, kaip „WhatsApp“ savanorių grupės nelaimės atveju. Respondentai nurodė dalyvaujantys tokiose NRM veiklose, kaip treniruotės,

mokomosios pratybos, informavimo kampanijos ir renginiai, forumai ir susitikimai, įskaitant tuos, kuriuos rengia nacionalinės ir tarptautinės nevyriausybines organizacijos.

Respondentai taip pat nurodė, kad žmonėms su negalia dalyvauti bendruomeniniuose NRM mechanizmuose ir procesuose trukdė fizinis vietų neprieinamumas, pagrįstų sąlygų nesudarymas, ribotas žmonių informuotumas ir neigiamas jų požiūris į žmones su negalia.

3.3. Noras dalyvauti bendruomeninėje NRM veikloje

10 pav. Noras dalyvauti bendruomeniniuose nelaimių valdymo ir rizikos mažinimo procesuose

2023 m. 57 % (3 634) respondentų pareiškė norą dalyvauti bendruomeniniuose nelaimių valdymo ir rizikos mažinimo procesuose. Šį rezultatą galima palyginti su 2013 m. apklausos duomenimis, kai dalyvauti norėjo 51 % (2 834 m.) respondentų. 24 % (1 529) visų respondentų nežinojo, ar norėtų dalyvauti, 16 % (984) respondentų nurodė, kad dalyvauti nenorėtų, o 3 % (195) respondentų tai visiškai nerūpėjo.

Respondentai taip pat išreiškė susidomėjimą prisidėti prie bendruomeninių nelaimių valdymo ir rizikos mažinimo procesų, savanoriaujant, tiesiogiai dalyvaujant NRM veiklose, sudarant grupes arba

komitetus, mezgant ryšius ir bendradarbiaujant, teikiant atsiliepimus, skirtus didinti žmonių su negalia įtrauktį į NRM veiklą, ir gerinant duomenis apie žmones su negalia. Respondentus motyvuojančiais veiksniais buvo laikomas noras mokytis, didinti informuotumą, ginti žmonių su negalia teises, užtikrinti jų saugumą ir atskaitomybę.

Dalyvauti nenorėję respondentai savo priežastimis nurodė patirties ir informuotumo apie NRM veiklą trūkumą, pasitikėjimo stoką, ribotus asmeninius ir bendruomeninius išteklius bei dalyvavimo mechanizmų nebuvimą.

4

Nelaimės ir gyventojų perkėlimas

Pagrindinių išvadų apžvalga

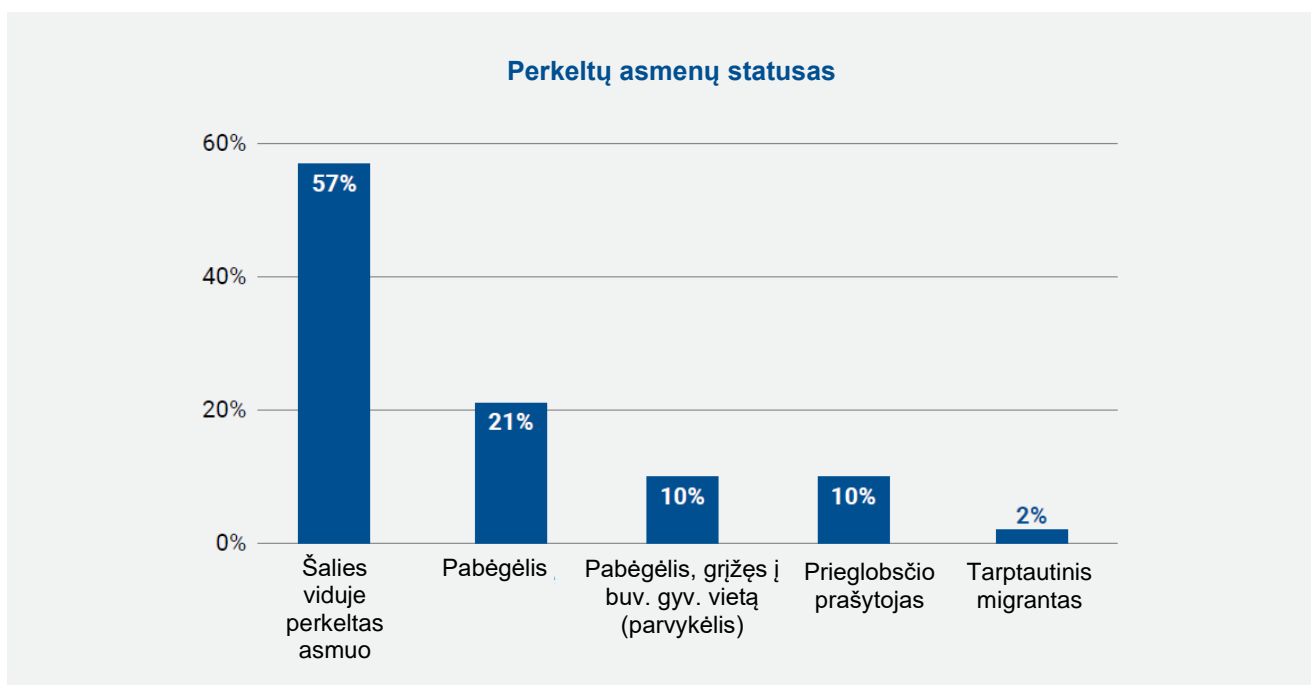
- 24 % respondentų nurodė, jog buvo **perkelti** dėl krizių arba nelaimių.
- Pagrindine perkėlimo priežastimi (50 %) buvo įvardintas **ginkluotas konfliktas** arba plataus masto smurtas.

Į 2023 m. apklausą buvo įtraukti papildomi klausimai apie gyventojų perkėlimą. 24 % (1 528) visų respondentų nurodė, kad buvo perkelti dėl krizės arba nelaimės. Dauguma perkėlimą nurodžiusių respondentų buvo iš Amerikos žemynų ir Karibų regiono (15 %) bei Azijos (7 %). Tačiau didžioji apklausos respondentų dalis buvo iš šių dviejų regionų. Kalbant apie perkėlimą nurodžiusius respondentus iš kitų regionų, 1 % buvo iš Afrikos, o mažiau nei 1 % iš Arabų šalių (0,64 %), Europos (0,33 %)

ir Ramiojo vandenyno regiono (0,20 %). Nedidelė dalis respondentų save įvardijo asmenimis be pilietybės (0,04 %).

50 % perkeltų asmenų pagrindine savo perkėlimo priežastimi nurodė ginkluotą konfliktą arba plataus masto smurtą. Nors šios sąvokos nebuvo tiksliai apibrėžtos, tačiau 30 % respondentų antrąją savo perkėlimo priežastimi įvardijo įvykusią „nelaimę“, 10 % – susidariusią „ekstremaliąją humanitarinę situaciją“, o 11 % nurodė kitas perkėlimo priežastis. Buvo pateikti tokie pavyzdžiai, kaip neigiamas poveikis aplinkai, kuro išsiliejimas, socialiniai konfliktai ir nelaimingi įvykiai.

11 pav. Perkeltų asmenų statusas

57 % (756) visų respondentų nurodė, jog buvo perkelti šalies viduje; 21 % (276) respondentų save įvardijo pabėgėliais, o 10 % (132) – parvykėliais. Dar 10 % (130) respondentų nurodė ieškantys prieglobsčio, o 2 % (30) save įvardijo tarptautiniais migrantais. Perkėlimo faktą nurodė šiek tiek daugiau moterų (41 %), nei vyrų (34 %).

Tačiau taip galėjo nutikti dėl to, kad apklausoje apskritai dalyvavo daugiau moterų. Keturi, perkėlimą nurodę, respondentai save įvardijo kaip „nebinarinio lytiškumo asmenis“, o penki respondentai nurodė, jog jų lytis yra „kita“.

Pasaulinė apžvalga

Beveik 91 % visų apklausos respondentų buvo iš Azijos (46,9 % arba 2 976 žmonės) ir Amerikos žemynų bei Karibų regiono (43,9 % arba 2 782 žmonės). Iš Afrikos buvo 3,9 % (246) respondentų, o iš Europos ir Centrinės Azijos atitinkamai 2,9 % (187) respondentų. Iš Arabų šalių (71) ir Ramiojo vandenyno regiono (70) buvo mažiausiai respondentų – vos 1,1 %. Norint išvengti šališko Azijos, Amerikos žemynų ir Karibų regiono atsakymų vertinimo, svarbu kiekvieno regiono rezultatus vertinti atsargiai, ypač tų regionų, kuriuose buvo mažesnis respondentų skaičius.

Informacija apie pasirengimą ir riziką

Dauguma dalyvių iš visų regionų, sudarantys 84 % (5 322) pasaulinio vidurkio, neturi asmeninių pasirengimo nelaimėms planų. Daugiausiai respondentų, neturinčių asmeninio pasirengimo plano, buvo Europoje ir Centrinėje Azijoje (92 % arba 171 žmogus), o mažiausiai – Ramiojo vandenyno regione (60 % arba 41 žmogus).

Daugybė respondentų iš visų regionų nurodė, jog jiems būtų sudėtinga arba visai neįmanoma skubiai evakuotis be pagalbos. Daugiausiai šių žmonių buvo Europoje ir Centrinėje Azijoje (44 % arba 81 žmogus), o mažiausiai Arabų šalyse (30 % arba 22 žmonės). Šiuos skaičius galima palyginti su pasauliniu vidurkiu, kurį sudaro 39 % (2 466). 23 % (1 455) visų respondentų pasaulio mastu nurodė, kad jiems vis tiek būtų labai sudėtinga arba visiškai neįmanoma evakuotis net gavus perspėjimą iš anksto. Daugiausiai respondentų, nurodžiusių, jog jiems būtų sudėtinga arba neįmanoma evakuotis, buvo iš Amerikos žemynų (28 % arba 777 žmonės), o mažiausiai respondentų iš Arabų šalių (15,5 % arba 11 žmonių).

Iš viso 56 % (3 549) visų respondentų nurodė nežinantys, ar informacija apie nelaimių riziką yra prieinama jiems pritaikyta forma, arba teigė neturintys prie jos prieigos. Mažiausiai tokių žmonių buvo Afrikoje – 33 % (82), o daugiausiai Azijoje – 64 % (1 903).

Valdymas

Visame pasaulyje informuotumas apie NRM planus yra mažas tiek nacionaliniu, tiek regioniniu lygmeniu – apie nacionalinius NRM planus žinojo vos 11 % (708) respondentų, o apie regioninius planus – 14 % (897) respondentų. Didžiausias informuotumas apie nacionalinius planus buvo Ramiojo vandenyno regione – 32 % (22), o apie vietinius NRM planus daugiausiai žinojo Afrikoje – 21 % (52). Tačiau abiem atvejais respondentų skaičius buvo mažas.

Pasaulinio mastu, 16 % (1 040) respondentų nurodė, jog valdžios struktūrose yra numatytos vadovaujančios pareigos, skirtos rūpintis žmonių su negalia įtrauktimi. Daugiausiai apie tai žinojo Afrikoje – 39 % (95), o mažiausiai Arabų šalyse – 10 % (7), kuriose taip pat buvo mažesnis bendras respondentų skaičius.

Dalyvavimas

Pasaulio mastu 86 % (5 484) respondentų nurodė ribotai dalyvaujantys bendruomeniniame NRM sprendimų priėmimo ir planavimo procese. Didžiausias dalyvavimas buvo Amerikos žemynuose ir Karibų regione – 91 % (2 523). Pasauliniu mastu, 75 % (4 727) respondentų nurodė neturintys mechanizmų, kuriais būtų užtikrinamas žmonių su negalia dalyvavimas NRM procesuose. Ramiojo vandenyno regione šį atsakymą nurodė 66 % (45), todėl galima daryti prielaidą, jog mechanizmų visgi yra daugiau, nei nurodoma.

Pasauliniu mastu, 57 % (3 634) respondentų nurodė norintys dalyvauti bendruomeniniuose nelaimių valdymo ir rizikos mažinimo procesuose. Daugiausiai norinčių dalyvauti respondentų buvo Afrikoje – 91 % (224). Taip pat norą dalyvauti išreiškė šiek tiek daugiau kaip pusė respondentų iš Ramiojo vandenyno regiono – 51 % (35).

4 laukelis

Fidžio Nacionalinė žmonių su negalia taryba. Įtraukaus reagavimo į ekstremaliąsias situacijas ir nelaimių valdymo stiprinimas²⁶

Fidžio Nacionalinę žmonių su negalia tarybą sudaro pagrindinių ministerijų ir ŽNO atstovai. Nacionalinė taryba įsteigė Nepaprastųjų operacijų centrą (NOC), kurio tikslas yra koordinuoti dedamas pastangas ir perduoti informaciją nelaimės vietose esantiems žmonėms su negalia bei humanitarinės veiklos dalyviams. Iki 2022 m. NOC aktyviai dalyvavo ir spėjo suteikti pagalbą žmonėms su negalia penkių

atogrąžų ciklonų metu. NOC dirba savanoriai, turintys negalią, įskaitant Fidžio žmonių su negalia federacijos atstovus.

NOC padeda užpildyti bendro reagavimo mechanizmo spragas ir rūpinasi, kad būtų atsižvelgiama į žmones su negalia bei jų turimus poreikius. Tai yra labai svarbus suinteresuotųjų šalių indėlis į Sendajaus programos įgyvendinimą. Tačiau NOC savanoriai nurodo, kad jų veiklą riboja būtino finansavimo stoka, o pasirengimo atveju, – vyriausybės mokymų trūkumas. Žvelgdama į ateitį, Nacionalinė taryba akcentavo, jog reikia stiprinti ryšius tarp NOC, Nacionalinio nelaimių valdymo biuro ir ministerijų.

5 laukelis

Praktinė tarpusavio sąveika. Moterys, pirmaujanti kovoje su klimato kaita ir COVID-19 pandemija

Ramiojo vandenyno regione, sprendžiant dvejopą klimato kaitos ir COVID-19 pandemijos problemą, pirmąją „Shifting the Power“ koalicija, bendradarbiaujanti su Ramiojo vandenyno neįgalųjų forumu. Savo veiklos metu šios organizacijos remiasi tradicinėmis žiniomis, verčia suabejoti esamomis valdžios struktūromis ir ragina imtis įtraukčių bei pokyčius lemiančių veiksmų.

Bendradarbiavimu su lyčių lygybės ir negalios specialistais paremta judviejų tarpusavio sąveika padeda formuoti nacionalinę politiką, susijusią su atsparumu klimato kaitai, atsigavimu po pandemijos ir NRM. Jos metu pirmenybė yra teikiama tokiems bendruomeniniams poreikiams, kaip ekonominis saugumas ir apsirūpinimas maistu. Moterys, turinčios negalią, aktyviai prisideda prie pasirengimo nelaimėms, tuo tarpu jaunos merginos dalyvauja finansavimo ir sprendimų priėmimo procese.

Ši koalicija vertina tradicines žinias ir derina moterų sukurtas naujoves su išankstinio perspėjimo sistemomis.

Siekdama užtikrinti greitą reagavimą ir geresnę apsaugą, ši koalicija naudoja lanksčius, feminizmo grįstus finansavimo modelius. Tačiau norint užtikrinti visapusišką įtrauktį ir pokyčius, tokio finansavimo nepakanka.

Dar viena svarbia iniciatyva yra laikomas Ramiojo vandenyno regionui priklausantis, moterų vadovaujamas išankstinio perspėjimo ir atsparumo („POWER“) sistemų projektas. Vanuatu moterys koordinuoja mechanizmą „Woman Wetem Weta“ (WWW), kurio tikslas yra teikti vietinę informaciją, susijusią su išankstiniu perspėjimu ir pasirengimu. Šis projektas vadovaujančioms vietos moterims suteikia galimybę apgalvoti galimus sprendimus ir juos pateikti sprendimus priimantiems asmenims. Taip pat sudaromos palankesnės sąlygos rinkti bendruomeninius duomenis ir stebėti pavojus, kad vadovaujančios moterys galėtų savo išvadas pateikti vyriausybės komitetams.

Norint užtikrinti lygybę, būtina imtis nuoseklių veiksmų. Nacionalinės sistemos ir humanitarinės veiklos dalyviai turėtų pasirūpinti moterų tinklams ir feministiniams judėjimams skirtomis specialiomis vietomis. Ypač svarbus vaidmuo tenka gerai finansuojamiems ir su tarptautinėmis konvencijomis derinamiems nacionaliniams lyčių lygybės veiksmų planams. Todėl labai svarbu supaprastinti vietinių moterų, vykdančių NRM veiklą ir veiksmingai kovojančių su klimato kaita, galimybes gauti finansavimą ir šioms sritims skirtus išteklius.

²⁶ Ramiojo vandenyno neįgalųjų forumo „Pareiškimas Neįgalųjų teisių komitetui“ (angl. *Submission to the Committee on the Rights of Persons with Disabilities*).

Pasauliniai ir regioniniai respondentų prioritetai

2023 m. apklausoje respondentų buvo paprašyta nurodyti penkis prioritetinius dalykus, kuriuos reikėtų padaryti, siekiant paspartinti žmonių su negalia įtrauktį į NRM veiklą. Buvo nurodyti tokie penki pagrindiniai prioritetai:

1. Atsižvelgti į tokius pagrindinius rizikos veiksnius, kaip skurdas ir nelygybė, kuriuos dar labiau padidina ribotos galimybės turėti pragyvenimo šaltinį ir įgyti išsilavinimą, o taip pat gerinti asmenų arba bendruomenių gebėjimą veiksmingai mažinti nelaimių riziką ir į ją reaguoti (2 724 respondentai).
2. Užtikrinti, kad NRM procesų metu būtų naudojami universalūs dizaino principai, įskaitant pasirūpinimą prieinama (pritaikyta) ir atsparia infrastruktūra, įranga ir transporto priemonėmis (1 525 respondentai).

3. Gerinti žmonių su negalia pasirengimą ir atsparumą nelaimėms, didinant jų informuotumą, švietimą ir gebėjimų ugdymo galimybes (1 045 respondentai).

4. Tarpusavyje bendradarbiauti suinteresuotiesiems subjektams, siekiantiems į nelaimių valdymą ir rizikos mažinimą įtraukti žmones su negalia (744 respondentai).

Pasirūpinti, kad būtų užtikrinti konkretūs žmonių su negalia poreikiai, kad žmonės su negalia galėtų lygiaverčiai dalyvauti NRM procesuose ir sprendimų priėmimo (679 respondentai).

Kiti respondentai pirmenybę teikė politikos keitimo svarbai ir poreikiui turėti įgyvendinamus veiksmų planus (640 respondentų), informuotumo apie žmonių su negalia įtrauktį didinimui ir NRM suinteresuotų subjektų gebėjimų gerinimui (514), išteklių didinimui ir žmonių su negalia įtraukties į NRM veiklą finansavimui bei išteklių paieškai (437), o taip pat geresniam prieinamos (pritaikytos) informacijos teikimui ir išankstiniam perspėjimui (431). Pirmenybę taip pat buvo teikiama požiūrio keitimui, siekiant užtikrinti žmonių su negalia įtraukčiai palankią aplinką (337), ir duomenų apie žmones su negalia gerinimui (261).

Regioniniai prioritetai

Toliau pateiktoje lentelėje yra apibendrinti pagrindiniai žmonių su negalia įtraukties į NRM procesą prioritetai, kuriuos nurodė žmonės su negalia iš įvairių regionų. Prieš vertinant toliau gautus rezultatus, pirmiausia reikėtų atsižvelgti į kiekvieno regiono respondentų skaičių.

1 lentelė. Su NRM susiję žmonių, turinčių negalią, prioritetai įvairiuose regionuose (su respondentų skaičiumi)

Prioritetai	Afrika	Amerikos žemynai ir Karibų regionas	Arabų šalys	Azija	Europa ir Centrinė Azija	Ramiojo vandenyno regionas	Asmuo be pilietybės
Politikos keitimas ir įgyvendinamų veiksmų planavimas	4 (83)		4 (13)		2 (36)	2 (12)	5 (1)
Pasirengimo ir atsparumo nelaimėms gerinimas, didinant informuotumą, švietimą ir ugdant gebėjimus	3 (84)	3 (358)		3 (535)	1 (42)	1 (12)	
Pasirūpinimas universaliu dizainu/prieinama (pritaikyta) infrastruktūra, įranga ir NRM aktualiomis transporto priemonėmis	5 (61)	2 (360)	3 (13)	2 (1 047)	5 (31)	3 (12)	4 (1)
Poreikių, susijusių su negalia ir funkcijų atlikimu, užtikrinimas		5 (179)	2 (18)	5 (406)			1 (4)
Skatinimas keisti požiūrį, kad būtų sukurta žmonėms su negalia palanki aplinka			5 (11)			4 (12)	
Veiksmingas informacijos platinimas ir išankstinių perspėjimų siuntimas		4 (186)			4 (33)		2 (3)
Atsižvelgimas į tokius rizikos veiksnius, kaip pragyvenimo šaltiniai, išsilavinimas ir gebėjimai	1 (130)	1 (1 013)	1 (40)	1 (1.502)	3 (35)		
Suinteresuotųjų subjektų tarpusavio bendradarbiavimas	2 (86)			4 (484)		5 (11)	3 (3)

Išvados

Nepaisant 2015 m. Sendajaus programoje prisiimtų įsipareigojimų užtikrinti žmonių su negalia įtrauktį, 2023 m. apklausos rezultatai rodo, kad nuo 2013 m. žmonių su negalia įtraukties srityje visuose regionuose buvo padaryta nedidelė pažanga. Remiantis 2023 m. apklausos rezultatais, kai kuriais atvejais, į NRM veiklą buvo įtraukta mažiau žmonių arba tam išvis nebuvo teikta pirmenybė.

Bendras į 2023 m. apklausos klausimus atsakiusių žmonių su negalia skaičiaus padidėjimas teikia vilčių, visų pirma dėl to, kad dauguma respondentų buvo moterys, turinčios negalią. Tačiau nepaisant požymių, jog žmonės su negalia vis aktyviau dalyvauja NRM veikloje, 2023 m. respondentų, turinčių asmeninį pasirengimo nelaimėms planą (16 %), yra kur kas mažiau nei 2013 m. (29 %). Remiantis 2023 m. apklausos rezultatais, taip pat nebuvo reikšmingo respondentų, galinčių skubiai evakuotis be pagalbos, skaičiaus padidėjimo. Dauguma respondentų nurodė, kad jiems vis dar yra sudėtinga arba visai neįmanoma evakuotis nelaimės metu.

Remiantis gautais rezultatais, galima teigti, kad žmonėms su negalia, gavusiems išankstinį perspėjimą, būtų ne taip sudėtinga evakuotis. Savaimė tai neturėtų stebinti, kadangi būtent tokia yra išankstinio perspėjimo sistemų funkcija. Nerimą kelia tai, kad 17 % respondentų, gavusių išankstinį perspėjimą, vis vien būtų labai sudėtinga savarankiškai evakuotis, o 6 % jų to išvis nesugebėtų padaryti. Išankstinio perspėjimo sistemų pavyzdys mums primena, kad visos NRM paslaugos turi atitikti tiek bendruosius gyventojų (turinčių negalią ir jos neturinčių) poreikius, tiek konkrečius piliečių ir kitų bendruomenės narių su negalia poreikius. Tokią paskirtį atliekanti išankstinio perspėjimo sistema turės apimti visus įspėjimo apie galimas nelaimės ir reagavimo į jas etapus, numatyti, kad kai kuriems žmonėms su negalia reikės daugiau papildomo laiko pasirengti, padėti žmonėms su negalia lengviau gauti individualią pagalbą ir naudotis pagalbinėmis priemonėmis net atsiradus tam tikriems trukdžiams, o taip pat pasirūpinti evakuacijos maršrutais ir centrais, į kuriuos būtų galima be kliūčių patekti. Ši sistema taip pat suteiks įvairiomis formomis pritaikytą informaciją. Nepaisant Sendajaus programoje numatytų įsipareigojimų teikti informaciją lengvai suprantamomis ir pritaikytomis formomis, daugiau kaip 50 % respondentų nurodė, kad NRM informacija jiems yra nepritaikyta arba nežinojo, ar ji yra pritaikyta.

Žmonių su negalia įtraukties į NRM procesą šalininkai dar iki Sendajaus programos atsiradimo akcentavo žmonių su negalia asmeninio pasirengimo planavimo svarbą, įskaitant pasirengimą saugiai evakuotis, jei to prireiktų.

Tačiau išvados patvirtina susirūpinimą dėl nuolat, sistemingai nenustatomų prioritetų ir tinkamai neskiriamų išteklių, kurie padėtų žmonėms su negalia tinkamai pasirengti nelaimėms. Tai dar labiau apsunkina riboti mechanizmai, kurių tikslas yra pasirūpinti, kad žmonės su negalia galėtų veiksmingai prisidėti prie NRM planavimo ir sprendimų priėmimo. Veiksniais, lemiančiais mažą respondentų dalyvavimą sprendimų priėmimo procese, yra laikomos nuolat pasitaikančios fizinės kliūtys ir neigiamas požiūris į žmones su negalia, o taip pat menkas informuotumas apie esančias galimybes dalyvauti. Kadangi tai nėra naujiena, šiuo metu galima lengvai rasti internetines ir tiesiogiai ŽNO teikiamas išsamias rekomendacijas, kaip tokias kliūtis pašalinti ir užtikrinti lygiavertį žmonių su negalia dalyvavimą NRM veikloje. Nepakankamas žmonių su negalia informuotumas apie politiką, susijusią su NRM veikla, taip pat rodo, jog norint didinti informuotumą ir skatinti dalyvavimą, reikia laikytis iniciatyvesnio požiūrio.

Šios išvados taip pat atkreipia dėmesį į aktualias atstovavimo žmonėms su negalia problemas. Dauguma respondentų nebuvo tiesiogiai susiję su ŽNO arba kitomis organizacijomis, dirbančiomis negalios klausimais. 2023 m. apklausoje taip pat mažiau respondentų nurodė esantys ŽNO nariais, nei 2013 m. apklausoje. Be to, nėra reikalaujama, kad bet koks žmogus su negalia būtų ŽNO nariu. Tačiau NRM veiklos dalyvių bendradarbiavimas su ŽNO yra labai svarbus. Tačiau tuo pat metu išvados rodo, jog bendradarbiavimas su ŽNO negali tiesiogiai pakeisti tiesioginio bendravimo su žmonėmis, turinčiais negalią. Norint suteikti vienodas galimybes dalyvauti veikloje ir į ją įsitraukti kuo įvairesniems žmonėms su negalia, reikia bendradarbiauti tiek su ŽNO, tiek su žmonėmis, turinčiais negalią. Taip pat svarbu pažymėti, kad daugelis ŽNO nėra pakankamai finansuojamos ir turi nemažai tarpusavy konkuruojančių prioritetų. Biudžete privalo būti numatyta lėšų ŽNO dalyvavimui NRM veiklose ir procesuose, o už ŽNO vykdomą profesinę veiklą turi būti tinkamai atlyginta.

Kaip buvo nurodyta pirmiau, 2023 m. apklausoje dalyvavo daugiau moterų (53 %) nei vyrų (45%) su negalia. Tačiau tarp skirtingų lyčių atsakymų nebuvo jokių akivaizdžių skirtumų. Tai tik patvirtina nuomonę, kad negalios turėjimas yra laikomas pagrindiniu atskirties ir rizikos veiksniumi, galiojančiu visoms lytims. Tačiau tuo pat metu nereikėtų sumenkinti asmens tapatybės savybių ir tarpusavy sąveikos daromo poveikio atskirčiai ir nelaimių rizikai. Nors bendri skaičiai buvo gan maži, tačiau yra pagrindo manyti, kad nebinarinio lytiškumo asmenys su negalia veikloje dalyvauja rečiau, todėl jiems

gali grėsti didesnė nelaimių rizika, nei moterims ir vyrams su negalia. Norint gerai suvokti nelaimių riziką ir imtis atitinkamų rizikos mažinimo ir prevencijos priemonių, tiek NRM, tiek negalios klausimais suinteresuoti subjektai turi skirti daugiau dėmesio tarpusavio sąveikai.

Buvo pastebėta, kad beveik ketvirtadalis respondentų nurodė, jog buvo perkelti. Tai paneigia bet kokius klaidingus įsitikinimus, jog žmonės su negalia nėra arba negali persikraustyti į kitą geografinę vietą. Todėl reikia skirti daugiau dėmesio žmonių su negalia įtraukčiai į politiką ir procesus, susijusius su jų perkėlimu ir migracija, be kita ko, numatant migracijos didėjimą dėl klimato kaitos. Pavyzdžiui, yra įrodymų, kad diskriminuojantys vizų išdavimo reikalavimai mažose salų valstybėse riboja nuo klimato kaitos nukentėjusių žmonių su negalia galimybes migruoti. Tai taip pat apima žmones su negalia, kurie buvo palikti arba atskirti nuo savo šeimos narių.²⁷

Nepaisant esamų ir naujai kylančių iššūkių, yra požymių, jog pažanga visgi yra daroma. Tai rodo valdžios institucijose didėjantis vadovaujančių pareigū, kurių paskirtis yra rūpintis žmonių su negalia įtrauktimi, skaičius ir kai kuriose bendruomenėse dar plačiau prieinama (pritaikyta) informacija apie NRM. Tačiau didesnis apklausoje dalyvavusių moterų su negalia skaičius taip pat gali reikšti neišnaudotą vadovavimo potencialą. NRM veikloje taip pat nori dalyvauti skirtingų lyčių asmenys su negalia, kilę iš įvairių regionų. Nors šis faktas yra daug žadantis, tačiau nerimą kelia vis dar tebesitęsiantis žmonių su negalia neįtraukimas į NRM procesą. Kaip buvo minėta anksčiau, šios apklausos išvados turėtų būti suprantamos kaip nepakankamas trūkumų įvertinimas ir pažangos pervertinimas. Norint įgyvendinti Sendajaus programoje prisiimtus įsipareigojimus, mažinant nelaimių riziką ir užkertant jai kelią, reikia dar daug nuveikti, o norint įgyvendinti Darbotvarkės iki 2030 m. įsipareigojimus, būtina užtikrinti, jog nuošaly nebus paliktas nei vienas žmogus – tiek turintis negalią, tiek jos neturintis.

Nuotrauka priklauso UNDRR

²⁷ Ramiojo vandenyno neįgalųjų forumo leidinys „Negalia ir klimato kaita Ramiojo vandenyno regione: Kiribačio, Saliamono ir Tuvalu salose vykusio tyrimo išvados“ (angl. *Disability and Climate Change in the Pacific: Findings from Kiribati, Solomon Islands and Tuvalu*). Ramiojo vandenyno neįgalųjų forumas (Suva, 2022 m.). Internetinė prieiga adresu: <https://pacificdisability.org/wp-content/uploads/2022/08/PDF-Final-Report-on-Climate-Change-and-Persons-with-Disabilities.pdf>.

Rekomendacijos

Toliau yra pateikiamos rekomendacijos, kaip spartinti pažangą, siekiant Sendajaus programoje prisiimtų įsipareigojimų dėl žmonių su negalia įtraukties ir visuotinio atsparumo didinimo. Šios rekomendacijos taip pat yra susijusios su Darbotvarkės iki 2030 m. ir Paryžiaus klimato susitarimo įsipareigojimais bei tikslais, įskaitant valstybių teisinius įsipareigojimus pagal JT NTK. Toliau pateiktose rekomendacijose yra bendrai pateikti respondentų su negalia nurodyti prioritetai ir platesnių apklausos išvadų analizė.

- **Valdžios institucijos privalo laikytis tarptautinės teisės principų, atsižvelgti į žmonių su negalia poreikius ir šiuos žmones įtraukti į nelaimių planavimo procesą, įskaitant pasirūpinimą jiems prieinama (pritaikyta) informacija apie nelaimių riziką, veiksmingomis išankstinio perspėjimo sistemomis ir evakuacijos planais, kurie pasiektų visus bendruomenių narius. Tai taip pat apima JT NTK ir (arba) nacionalinių žmonių su negalia įstatymų laikymąsi ir įgyvendinimą visuose administraciniuose lygmenyse, ministerijose ir departamentuose.**
- Sprendimus priimančias asmenys privalo visiškai pripažinti, jog žmonių su negalia įtrauktis ir lygiavertis žmonių su negalia dalyvavimas yra laikomi teisiniais įsipareigojimais. **Labai svarbu į vadovaujančias pareigas skirti specialistus negalios klausimais, kurie būtų atsakingi už sprendimų priėmimą – žmonės su negalia turėtų būti įtraukiami į visus politikos formavimo ir atsparumo nelaimėms įgyvendinimo etapus.**
- **Valdžios institucijos ir NRM suinteresuoti subjektai privalo imtis skubių veiksmų, kad užtikrintų lygiavertį žmonių, turinčių negalią ir jos neturinčių, dalyvavimą visose nelaimių rizikos mažinimo ir prevencijos priemonėse.** Be to, reikia atsižvelgti į veiksnius, kuriais yra grindžiama ir įtvirtinama atskirtis, įskaitant diskriminuojančius bendravimo būdus, teikiamos informacijos formas, naudojamas išankstinio perspėjimo sistemas ir infrastruktūrą, kurios pirmenybę teikia žmonėms, neturintiems negalios, o ne žmonėms su negalia.
- **Valdžios institucijos ir NRM suinteresuoti subjektai privalo imtis veiksmų, kad būtų geriau sprendžiami tarpusavio sąveikos ir įvairovės klausimai visuose NRM politikos ir praktikos etapuose.** Tai yra būtina daryti, siekiant geriau suprasti nelaimių riziką ir į ją reaguoti. Tokiais veiksmais yra laikomas įvairovės užtikrinimas žmonių su negalia atstovavimo ir su jais susijusių sprendimų priėmimo metu, įskaitant įvairovę pagal negalios tipą; moterų su negalia ir lyčių mažumos lyderystę; bei užtikrinti, kad bendruomeninio ir asmeninio pasirengimo nelaimėms iniciatyvų metu būtų atsižvelgta į įvairius poreikius.
- **Valdžios institucijos ir NRM suinteresuoti subjektai privalo teikti pirmenybę žmonių su negalia įtraukčiai kaip pagrindinei NRM politikos problemai ir tikslui.** Jie turėtų gerinti institucijų vidinius pajėgumus ir kompetenciją žmonių su negalia įtraukties srityje, o taip pat užtikrinti įvairovę vadovavimo srityje. Kai vidiniai pajėgumai yra riboti, turėtų būti bendradarbiaujama su ŽNO, išorinėmis organizacijomis ir specialistais. Pirmenybės teikimas žmonių su negalia įtraukčiai reiškia, jog reikia užtikrinti, kad būtų skiriami atitinkami išteklių ir pakankamas biudžetas. Sendajaus programos viduryje mes bandome neatsilikti nuo savo išsikeltų tikslų, todėl tam reikia skubiai skirti daugiau išteklių.
- **Valdžios institucijos ir NRM suinteresuoti subjektai privalo paremti griežtus taikomuosius ir į veiksmus orientuotus mokslinius tyrimus bei mokymąsi iš jų rezultatų, siekiant nustatyti, kokiais veiksmais būtų galima sumažinti nelaimių riziką žmonėms su negalia, asmenims, turintiems kompleksinės paramos poreikių, ir mažumoms, kurioms gresia didesnė rizika dėl tarpusavyje sąveikaujančių asmeninių savybių.** Pirmoje Sendajaus programos dalyje į šiuos įtraukties aspektus nebuvo tinkamai atsižvelgta.

PRIEDAI

